

ทุน ขนชั้น และการเมืองไทยปัจจุบัน

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

บทความนี้มีจุดประสงค์ ที่จะเสนอประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้ ในช่วงแรกผู้เขียนจะพยายามวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมไทยในระยะเวลาประมาณยี่สิบปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะจะเน้นในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างทุนและแรงงาน ข้อที่ควรจะคำนึงถึงเป็นประการแรกก็คือ ในปัจจุบันทุนหรือชนชั้นกระฎุมพีได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นภายในกลไกของรัฐ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาของเศรษฐกิจ ในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมาเอง ในเวลาเดียวกัน สภาพการพัฒนานี้ก็ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางชนชั้น ของมวลชนส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน หรืออีกนัยหนึ่งการกดขี่ขูดรีดที่ทุนกระทำต่อแรงงานก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในแง่เนื้อหาและรูปแบบดั้งเดิม เราจะต้องพยายามวิเคราะห์ว่าโครงสร้างอำนาจในปัจจุบันแตกต่างจากที่เป็นอยู่ ในอดีตหรือไม่อย่างไร ในแง่ของรูปแบบการเมืองและในแง่ของอุดมการณ์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งโดยหลักแล้ว เป็นการพัฒนา "จากเบื้องบน" นั้นมีแนวโน้มที่จะก้าวไกลไป

กว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้หรือไม่ ประสบการณ์จากประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลง "จากเบื้องบน" นั้นโดยเนื้อแท้แล้วเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการควบคุมสังคมเพื่อปรับให้รับรองสนองตอบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และชนชั้น เพราะฉะนั้น เพื่อให้เห็นภาพที่รอบด้านมากขึ้น เราจำเป็นต้องวิเคราะห์หลังผลกัตการเปลี่ยนแปลงสังคมที่มาจากชนชั้นอื่น ๆ นอกเหนือจากส่วนชนชั้นผู้ปกครองควบคุมไปด้วย

ในส่วนของวิธีการวิเคราะห์ ผู้เขียนไม่คิดว่าจะมีความจำเป็นประการใดที่จะต้องหวนกลับไปเริ่มต้น จากวิธีการผลิตของสังคมไทย ซึ่งเคยเป็นประเด็นการวิวาทะที่สำคัญในบรรดาฝ่ายซ้ายในอดีต ผู้เขียนคิดว่าวิวาทะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผ่านไปแล้วโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้คงจะไม่จำเป็นเช่นกันที่จะสรุปข้อถกเถียงที่หาข้อยุติได้ยาก โดยเฉพาะในเรื่องการนิยามชนชั้น ถ้าหากผู้เขียนเปิดประเด็นถกเถียง ในเรื่องการนิยามชนชั้นโดยมิได้พิจารณาข้อ

เสนอของนิคอส ปูลองท์ซาส ก็อาจจะมี "นักทฤษฎี" สำนักหลุยส์ อัลตุสแซร์ - ปูลองท์ซาส อุทานขึ้นมาว่า เหตุใดนายไกรศักดิ์จึงไม่คำนึงถึงข้อคิดของปูลองท์ซาสที่ว่า "ชนชั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการต่อสู้ทางชนชั้นเท่านั้น" ซึ่งเป็นการก้าวไปไกลกว่า ความคิดของมาร์กซ์ที่ปรากฏในแถลงการณ์คอมมิวนิสต์เองเสียอีก เพราะมาร์กซ์เขียนไว้เพียงว่า "ประวัติศาสตร์ของทุกสังคมก็คือประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้น" ในประเด็นนี้มีผู้เขียนใคร่ชี้แจงให้ชัดเจนไว้ ณ ที่นี้ว่า ชนชั้นหรือการวิเคราะห์ทางชนชั้นเป็นเพียงเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมิได้ปฏิเสธความแตกต่างหลากหลายภายในชนชั้น ซึ่งเราอาจแบ่งเป็นชนชั้นใหญ่ ๆ 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นที่ทำการกดขี่ และ ชนชั้นที่ถูกกดขี่ ภายในชนชั้นใหญ่ ๆ แต่ละชนชั้นเราต้องคำนึงถึงระดับ และกลุ่มต่าง ๆ ที่อาจดำรงอยู่อย่างชัดเจนแก่ตนเองได้ ตัวอย่างเช่น กรรมกรขี้เมาอาจจะเป็นกลุ่มย่อยภายในชนชั้นกรรมกรที่ มีผลประโยชน์ขัดแย้ง กับชนชั้นกรรมกรส่วนใหญ่ได้ ภายในสถาบันเดียวกัน ก็อาจมีองค์ประกอบทางชนชั้นที่แยกย่อยไปอีก เช่น สถาบันข้าราชการ ข้าราชการชั้นสูงเปรียบเสมือนชนชั้นกระฎุมพีส่วนข้าราชการชั้นดำนีฐานะเทียบเท่ากับนายทุนน้อยหรือเราอาจพิจารณาความแตกต่างระหว่าง "กรรมกรที่เป็นผู้ผลิต" (Productive Labour) กับกรรมกรที่ไม่ได้ทำการผลิต (Unproductive Labour) ฝ่ายแรกถือได้ว่าเป็นชนชั้นกรรมกรที่แท้จริง ส่วนฝ่ายหลังซึ่งได้แก่ผู้ใช้แรงงานในสำนักงาน(White Collar Workers) ถือเป็นนายทุนน้อยใหม่ (New Petty Bourgeoisie) แต่ก็เป็นนายทุนน้อยที่มีฐานะในความสัมพันธ์ทางการผลิต-ผิดแผกจากนายทุนน้อยที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยที่ทั้งสองกลุ่มอาจมีแนวคิดทางการเมืองและอุดมการณ์เหมือนกัน (Poulantzas, 1973 ก และ 1973V) ในทำนองเดียวกัน "ชนชั้นศักดินา" อาจรักษาแนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจแบบดั้งเดิมไว้ แต่ตนเองมีฐานะในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างไปจากชนชั้นกระฎุมพีเลย เป็นต้น

การอธิบายการเมืองไทย โดยยกเหตุผลเชิง "วัฒนธรรมประเพณี" มาอ้างอิงอย่างตายตัว ดังเช่นการ

ยอมรับในสิ่งที่เรียกว่า "การเมืองแบบไทย ๆ" นั้นเป็นการอธิบายที่ยอมรับไม่ได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะเป็นการพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรมเสมือนเป็นปฏิหารย์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีคำอธิบาย แต่กลับสามารถจะนำไปใช้อธิบายสิ่งอื่น ๆ ได้ทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงนี้วัฒนธรรม ประเพณีเป็นผล ของประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์และสถาบันที่ดำรงอยู่ในชีวิตจริง หาใช่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเอง ตามสัญชาตญาณของเชื้อชาติแต่อย่างใดไม่ วัฒนธรรมประเพณีเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ และได้รับการพยายามดัดทอนรักษาไว้ก็เพราะสามารถจะสนองผลประโยชน์ของชนชั้นบางชั้นโดยเฉพาะ ผู้เขียนคิดว่า บาริริงตัน มอร์ ได้กล่าวถึงประเด็นกว้าง ๆ นี้ไว้ได้อย่างดีดังนี้

"การที่กักเอาว่าการสืบเนื่องของวัฒนธรรม และสังคมเป็น เรื่องที่ไม่จำเป็น ต้องอธิบาย นั้นเป็นการบิดเบือนความจริงที่ว่า ทั้งวัฒนธรรม และความต่อเนื่องในสังคมต่างก็ได้รับการหล่อหลอมขึ้นใหม่อยู่เสมอ ทุกยุคทุกสมัย บ่อยครั้งด้วยความเจ็บปวดทุกข์ยากแสนสาหัส ในการธำรงรักษาและสืบทอดระบบค่านิยมชั้น มนุษย์ถูกทุบตี ถูกจับเข้าคุก เข้าค่ายกักกัน ถูกจับยิงเป้า หรือไม่ก็ได้รับการปลดปล่อย-โลมเอาออกเอาใจ ดิดลีนบน' เซดซูให้เป็น วิบุรุษ ชักชวนให้อ่านหนังสือพิมพ์ และแม้แต่ ถูกสอนสิ่งควมวิทยา การอ้างอิงถึงแรงเฉื่อยของวัฒนธรรมเท่ากับเป็นการมองข้ามผลประโยชน์ และอิทธิพลที่นำไปการอันก่อให้เกิดจากการศึกษา การปลูกฝังความคิด ตลอดจนกระบวนการอันสลับซับซ้อนทั้งปวงในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ถ้าผู้ติฉินในยุคศตวรรษที่สิบเก้ามักจะตัดสินโอกาสทางเศรษฐกิจต่างไปจากเกษตรกร นักรูทิจอเมริกาในศตวรรษที่ยี่สิบ ก็เป็นเพราะว่า

เขาเติบโตขึ้นมา ในสังคมจีนสมัยจักรพรรดิ ซึ่งมีโครงสร้างชนชั้นและระบบการให้ทุนให้โทษที่ขัดขวางการแสวงหาผลได้ทางเศรษฐกิจบางอย่าง ซึ่งอาจจะบ่อนทำลายอำนาจ และฐานะนำของกลุ่มผู้ปกครอง ในท้ายที่สุด การยึดถือเอาค่านิยมเป็นจุดเริ่มต้นของคำอธิบายเชิงสังคมวิทยาจะทำให้ยากยิ่งที่จะเข้าใจความจริงที่แจ่มชัดว่า ค่านิยมอันแปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขแวดล้อม... จริงอยู่ เราไม่อาจทำการวิเคราะห์ โดยไม่มีความคิดเห็นอย่างใด อย่างหนึ่งว่า คนเรามันมองโลกอย่างไร และเขาทำหรือไม่อยากทำอะไรกับสิ่งที่เขาเห็นมัน แต่ว่าการแยกความคิดเห็นดังกล่าวออกมาจากวิธีการที่คนเราคิด ตั้งเอาระบบค่านิยมออกมาจากเงื่อนไขแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ และยกความคิดเห็นค่านิยมขึ้นมาเป็นเหตุปัจจัยที่เป็นอิสระนั้น เท่ากับว่าผู้ศึกษาวิเคราะห์ที่อ้างตนว่าเป็นกลางนั้นเองกลับตกหลุมติดอยู่กับเหตุผลที่บรรดาผู้ปกครองอ้างถึง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การกระทำที่โหดเหี้ยมของตนเอง ข้าพเจ้าเกรงว่า นี่แหละคือ สิ่งที่วิชาการสังคมศาสตร์ กระทำอยู่ส่วนใหญ่ในทุกวันนี้.

(มอร์ 1967 หน้า 486-487)

ผู้เขียนคิดว่าหนทางหนึ่งที่จะสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับการเมืองไทยปัจจุบัน ก็คือ ต้องพยายามวิเคราะห์การเมืองจากพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางชนชั้นระหว่างผู้กดขี่ กับผู้ถูกกดขี่โดยคำนึงถึงความหลากหลายภายในแต่ละชนชั้น เป้าหมายสำคัญ คือ จะต้องพยายามอธิบายปรากฏการณ์ของโครงสร้างอำนาจปัจจุบัน โดยเฉพาะในองค์ประกอบของรัฐไทย ซึ่งมีรัฐ-

บาลเปรมเป็นตัวเด่น ปรากฏการณ์ที่เราเห็นอยู่ปัจจุบันก็คือ ภาพของรัฐบาลที่พรรคการเมืองกรรมสิทธิ์เข้ามาควบคุมอำนาจและตำแหน่งในกลไกของรัฐมากขึ้น ปฏิบัติการของฝ่ายทหารต่อการเปลี่ยนแปลงคุณอำนาจนี้ ตลอดจนบทบาทของสถาบันกษัตริย์ ในบทความนี้ เราจะพยายามวิเคราะห์ว่ารัฐบาลผสมนี้ มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างส่วนล่างที่ได้ผลิตหรือหัตมาชนชั้น กรรมสิทธิ์แห่งชาติอย่างไร มีรูปแบบการเมืองแบบใด มีตัวบ่งชี้ขึ้นใดหรือไม่ว่ารัฐได้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง แม้เมื่อนำในการวิเคราะห์นี้ เราไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะพิจารณาความขัดแย้งทางชนชั้นซึ่งซับซ้อน ผู้เขียนจะพยายามมองความสัมพันธ์ในแง่ของชนชั้นระดับล่าง ซึ่งรวมทั้งแต่ผู้ผลิตขนาดเล็กขนาดกลาง ผู้ใช้แรงงานในระดับต่าง ๆ ความขัดแย้งที่ชนชั้นระดับล่างเผชิญอยู่ ในความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครอง ความพยายามของชนชั้นปกครองที่จะควบคุมมวลชนด้วยวิธีการใหม่ ๆ และที่จะมองข้ามมิได้ก็คือ การพิจารณาอย่างวิพากษ์วิจารณ์ ถึงศักยภาพและขีดจำกัดของชนชั้นกรรมสิทธิ์ระดับต่าง ๆ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม รวมตลอดถึงการประเมินความเป็นไปได้ และข้อจำกัดของแนวความคิดที่ปรากฏทั้งในระดับทฤษฎีและแนวปฏิบัติว่าการพัฒนาประชาธิปไตย จะเป็นผลดีต่อผู้ผลิต

ระชนำไปอยู่การครองความเป็นใหญ่ของชนชั้นกรรมสิทธิ์ ปรากฏการณ์ที่เราเห็นอยู่เวลานี้ก็คือ การที่รัฐบาลปัจจุบันซึ่งประกอบด้วยพรรคการเมืองสามพรรคที่เป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ของนายทุนหรือผลประโยชน์ของนายทุนสามารถต้านทานความพยายามทำรัฐประหารได้ถึงสองครั้ง และรอดจากการซูทที่จะใช้กำลังอีกสองครั้ง โดยหมอบอกอาทิตย์ กำลังเอก สม.ทบ.* และ สม.สูงสุด ทั้งนี้โดยอาศัยพันธมิตรทางการเมือง กับสถาบันกษัตริย์ มติใหม่ของการเมืองไทยนี้จะสามารถแปรสภาพเป็นโครงสร้างการเมืองที่มีมั่นคงขึ้นหรือไม่ การวิเคราะห์องค์ประกอบแต่ละส่วนของโครงสร้างอำนาจปัจจุบันตลอด

* ตำแหน่งที่ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก ดำรงอยู่ก่อนวันที่ 27 พฤษภาคม 2529 (หมายเหตุ-บ.ก.)

จนปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่คลี่คลายมาในช่วง 10 ปี ที่แล้วควรจะช่วยตอบคำถามข้างต้น หรืออธิบายองค์ประกอบของโครงสร้างอำนาจที่กำลังก่อตัวอยู่ในปัจจุบันนี้ได้

การวิเคราะห์จะเริ่มจากสถาบันข้าราชการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐไทยและเคยเป็นสถาบันที่ทรงอำนาจที่สุดของรัฐไทย แต่ความจริงนั้น แม้ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อำนาจของสถาบันข้าราชการเริ่มอ่อนแอลงเมื่อเปรียบเทียบกับหลังอื่น ๆ ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายของสังคมไทย และเป็นผลจากความพยายามลดขนาดเศรษฐกิจของรัฐนั่นเอง การเปลี่ยนแปลงของชนชั้นนายทุนห่อค้ำมาเป็นนายทุนอุตสาหกรรมทั้งในเมืองและชนบท แรงกดดันต่อมวลชนให้ทำการผลิตเพื่อตลาดการแปรสภาพจากขบวนการมาเป็นกรรมกร การเติบโตของอุตสาหกรรมในอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10 ต่อปีในระยะ 10 ปี ที่ผ่านมาและท้ายที่สุดการก่อตัวของชนชั้นต่าง ๆ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดข้างต้น ในสภาพความหลากหลายนี้ การผูกขาดอำนาจโดยสถาบันข้าราชการ และโดยเฉพาะโดยทหารกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีข้อจำกัดทั้งในด้านปัญญาและความสามารถ จึงไม่สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองไว้ได้เมื่อสภาวะเศรษฐกิจถดถอยตกต่ำลงหรือชะงักงันโดยสิ้นเชิง เช่น เมื่อเกิด "วิกฤตการณ์น้ำมัน" ในปี 2515 ซึ่งทวีความรุนแรงของการตกต่ำของการค้าระหว่างประเทศและการถดถอยของเศรษฐกิจสากล ทรานสิโตโครงสร้างเผด็จการยังสามารถรักษาการเติบโตของเศรษฐกิจ การขยายตลาดแรงงานรวมทั้งแรงงานที่มีฝีมือ เช่น ในหมู่นักศึกษานักวิชาการเมืองก็จะยังไม่เข้าสู่วัฏจักรการขัดแย้ง อย่างเผชิญหน้า แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นก็คือ วิกฤตของเศรษฐกิจไทยที่นำไปสู่การตั้งคำถามกับความสามารถของฝ่ายบริหารที่เคยเป็นฐานความชอบธรรมของการปกครองแบบเผด็จการ การวิพากษ์วิจารณ์การครองอำนาจเป็นใหญ่ของชนชั้นผู้ปกครอง

คงจะไม่ใช่การดูแลหรือลดความสำคัญ - ของขบวนการนักศึกษา ถ้าผู้เขียนจะยืนยันว่า เหตุการณ์ 92

14 ตุลาคม 2516 สำเร็จได้มิใช่ด้วยการยั่วยุคัดค้านคำหยาบต่อผู้ของขบวนการนักศึกษาฝ่ายเดียว ลำพังเหตุปัจจัยดังนี้ไม่อาจเพียงพอที่จะโค่นล้มรัฐของกลุ่มชนอม-ประภาสได้แน่นอน เหตุการณ์ 14 ตุลาคม เป็นอุบัติเหตุที่สร้างการเผชิญหน้าที่เปิดโอกาสให้หลังส่วนอื่น ๆ ของสังคม โดยเฉพาะภายในกาลไกลกรัฐที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและไม่พอใจต่อสภาพที่เป็นอยู่ สามารถแสดงการคัดค้านออกมาด้วย ผู้เขียนมีใจพอควรทีเดียวที่จะกล่าวว่า หลายส่วนภายในระบบข้าราชการ ทั้งทหารและพลเรือนไม่สามารถสนับสนุนเป็นกาลไกลจากอำนาจ ของรัฐบาลได้อีกต่อไป ข้าราชการรุ่นใหม่ ๆ ในกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจของรัฐที่เติบโตขึ้นเพื่อรับใช้ภาคเอกชนตามนโยบายการพัฒนาประเทศในยุคอุตสาหกรรม (และรวมถึงรัฐบาลจอมพล ป. ยุคหลัง) เริ่มเห็นการไร้ความรับผิดชอบ การใช้อำนาจโดยปราศจากตรรกแบบทุนนิยม ของฝ่ายทหาร ภายในสถาบันทหารเองนอกเหนือจากความอัจฉลาริชาของกุ่มอำนาจที่อยู่แยกกลุ่มชนอมประภาสแล้ว ก็ยังมีกลุ่มที่มีแนวความคิด ในการควบคุมแรงงานและฝ่ายค้านทางอุตสาหกรรมที่แตกต่างไปจากกลุ่ม ของชนอมประภาสด้วย กล่าวคือ มีแนวความคิดในการปราบปรามที่เน้นการเมือง การควบคุมในด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากการใช้ความรุนแรงแต่ด้านเดียวดังที่เป็นอยู่ในขณะนั้น* การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดภายในระบบข้าราชการนี้ เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับเข้าใจสภาพของปัจจุบัน ในเวลาเดียวกันนี้เองจะไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้ว่าชนชั้นกรรมกรที่มีจิตสำนึกทางการเมืองแบบกรรมกรได้ให้ความเห็นอกเห็นใจต่อการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษา ถึงขั้นตีความสนับสนุนทางการเงินด้วย เราคงต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งนักศึกษาที่ตายไปเมื่อ 14 ตุลาคม นั้น "ได้ตายไปเพื่ออนุ-

* หมายถึง ยกตัวอย่างเช่น คำสัมภาษณ์ พล.อ.สายหยุด เกิดผล โดยผู้เขียนว่านโยบายปราบคอมมิวนิสต์ที่ใช้การเมืองเศรษฐกิจนำการทหาร เป็นสิ่งที่กลุ่มสายหยุดในกรม. (ที่ได้พบเรียกติดจากจักรวรรดินิยมอเมริกาในสงครามเวียดนามนั้น) พยายามผลักดันมาตลอด แต่ก็มีได้รับการยอมรับเป็นนโยบายของรัฐบาล

ญาติให้ชนชั้นภระกฐณีเข้ามามีบทบาท ในการเมืองไทย และในกาลโกอันำาจรรัฐด้วยจากนั้นเป็นต้นมา

การก่อตัวของโครงสร้างอำนาจใหม่ ที่ชนชั้นภระกฐณีเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นได้คลี่คลายตัว มาจากความเป็นจริงทางการเมือง ระหว่างตุลา 2516-ตุลา 2519 สิ่งทีชนชั้นภระกฐณีต้องการ ก็คือมีส่วนในอำนาจรัฐ ร่วมกับข้าราชการ ในเงื่อนไขขบรยการกาทางการเมืองของยุคอันรูปแบบเดียวทีเป็นไปได้ ก็คือ รูปแบบทางการเมืองประชาธิปไตยหรือระบบรัฐสภาทีอนุญาติให้พรรคการเมืองภระกฐณีมีส่วนเข้าร่วม เพราะฉะนั้นในเวลานั้น รัฐก็จะต้องเป็นรัฐทีอนุญาติให้มีการเข้าร่วม ในการเมืองจากมวลชนส่วนหนึ่ง แต่ภายในขอบเขตจำกัดในด้านอุดมการณ์ นั่นก็คือเป็นการเมืองทีสนับสนุนหรือพยายามทีจะสร้างมวลชนทีสนับสนุนพรรคการเมืองในขอบเขตทีสัมพันธ์กับการเติบโตของระบบทุนนิยมทีไม่ถูกควบคุม จากทหารและข้าราชการแต่ฝ่ายเดียว เพราะฉะนั้นการอนุญาติให้มิถุ่ประชาธิปไตยต่าง ๆ ในช่วงนั้นทีจะสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชนชั้นภระกฐณี ในเวลาเดียวกัน ฝ่ายทหารบางกลุ่มก็พยายามต่อต้าน โดยใช้กำลังตั้งประวัติศาสตร์กลับไปสู่ยุคเก่า เราจะสังเกตได้ว่าการปราบปรามฝ่ายค้านทางอุดมการณ์เริ่มจะแผสภาพมา ตั้งแต่ยุคนี้แล้ว คือ เริ่มมีรูปแบบการปราบปรามโดยแบ่งแยก แต่โดยใช้กำลังเผชิญหน้าให้น้อยที่สุด เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่าเหตุใดจึงมีพรรคการเมือง และข้าราชการทีพยายามสนับสนุนกลุ่มนักศึกษาภายใต้การนำของผู้นำองค์กรทางการเมืองของขบวนการนักศึกษาบางส่วน จากการสัมภาษณ์ พล.อ.สายหยุด โดยผู้เขียนนั้นเขาได้เอ่ยมาว่า "เขาได้อยู่ข้างเราตั้งแต่แรกแล้ว"

ในภวณิของกรรมภระกฐณี ระยะเวลามีดังกล่าวเป็นระยะทีชนชั้นผู้ให้แรงงาน เริ่มมีสิทธิทางการเมืองมากขึ้น เช่น กฎหมายทีอนุญาติให้กรรมภระกฐณีจัดตั้งสหภาพแรงงาน กฎหมายทีอนุญาติให้กรรมภระกฐณีใช้วิธีการหยุดงาน ต่อรองกับนายจ้าง ภาพของสังคมไทยอาจจะดูมีอารยธรรมขึ้นอย่างก็จริงอยู่แต่ในภวณินี้ เราต้องคำนึงถึงว่านี้เป็น

เพียงวิธีใหม่ในการควบคุมแรงงาน เป็นการผ่อนคลายแรงกดดันโดยมีจุดประสงค์เพื่อจูงใจ ให้กรรมภระกฐณีผลิต และตั้งกฎเกณฑ์ใหม่ในความสัมพันธ์ ระหว่างทุนกับแรงงาน เราจะทำอันผลัดมันมาสู่ประเศนี้่อีกครั้ง ในช่วงหลังของบทความนี้

สำหรับความสัมพันธ์ ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับชาวนาในช่วง 3 ปีนี้ แม้จะมีการผ่อนคลายเปิดโอกาสให้ชาวนาจัดตั้งองค์กร เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองแต่การตื่นตัวของชาวลำชาวนานั้น เป็นสิ่งทีชนชั้นผู้ปกครองไม่สามารถจะเห็นได้ ถ้าเปรียบเทียบกับการตื่นตัวของนักศึกษา เพราะว่าชาวนาในสายตาของชนชั้นผู้ปกครองก็ยังเป็นเสมือนกับไพร่ทีปกครองง่าย เป็นหน่วยการผลิตส่วนเกินทีสำคัญมาเป็นเวลานานแล้ว โดยแทบจะไม่เคยคิดประท้วงต่อสภาพชีวิตของตนเองเลย และชนบท ก็คือแหล่งทวีการธรรมาชาติและแรงงานส่วนเกินทีสำคัญ ข้อเท็จจริงก็คือ ในยุคทีเราเรียกว่าประชาธิปไตยนี้รัฐบาลทั้งสมัยคึกฤทธิและสมัยเสถียร ปราโมช ให้อนุญาติให้หน่วยงานของรัฐทำการสังหารผู้นำชาวลำชาวนามากกว่า 30 คน ในช่วงคึกฤทธินี้มีการปราบปรามการเคลื่อนไหวของชาวนามากทีสุด ในเวลาเดียวกันการสู้รบทีอ้างว่าเพื่อสะกัดกั้นการเติบโตของขบวนการคอมมิวนิสต์ก็ไม่ได้ลดลงเลย เพราะฉะนั้นเราสามารถสรุปได้หรือไม่ว่า ในยุคนี้ไม่ได้มีความพยายามจากเบื้องบนทีจะสร้าง "ประชาสังคม" อย่างแท้จริงเลย หากมีแต่ความพยายามทีจะใช้พลังของมวลชนอิสระ สำหรับเป็นฐานอำนาจของพรรคภระกฐณีทีจะเข้ามาครอบครองรัฐ ในนามของประชาธิปไตยเพื่อทีจะสร้างวัฒนธรรมเหนือระบบข้าราชการนี้ ให้รับใช้พรรคการเมืองอีกต่อหนึ่ง

ปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งทีทำให้การขัดแย้งระหว่างพรรคภระกฐณีกับข้าราชการ และการขัดแย้งระหว่างกลุ่มข้าราชการด้วยกันเองบรรเทาลงก็คือ บทบาทของสถาบันนักศรัย ในอีกแง่หนึ่ง เราสามารถจะมองบทบาทของสถาบันนักศรัย ในฐานะเป็นตัวเชื่อมสำคัญของการสืบชีวิตของรัฐไทยในภาวะวิกฤติการ เปิดประตูว่

ต้อนรับนักศึกษาหนีตายเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 แสดงให้เห็นถึงการแปลกแยกทางการเมือง จากรัฐบาลเผด็จการของถนอมและประกาศท่ามกลางความปั่นป่วน บทบาทของสถาบันกษัตริย์ กลายเป็นพลังที่มีเสถียรภาพที่สุด สถาบันกษัตริย์จะมีบทบาทสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามสถานการณ์ที่ชนชั้นปกครองไม่สามารถลงเอยกันได้ เช่น การแต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนรัฐบาลแรกในระยะเวลา 25 ปี การขัดแย้งอย่างรุนแรงที่นำไปสู่การฆ่าโหมสังหารนักศึกษา เป็นจำนวนร้อยในวันที่ 6 ตุลา และจบลงด้วยรัฐประหารโดยกลุ่มทหารหลายฝ่ายที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้ จนกระทั่งสถาบันกษัตริย์ได้แต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียรขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ถึงแม้รัฐบาลธานินทร์ สัมคร ประสบความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง บทบาทของสถาบันกษัตริย์ก็ไม่ได้ลดลงแต่อย่างใด

การขึ้นมาสู่อำนาจของ พล.อ. เกียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ถือกันว่าไม่ได้การสนับสนุนจากสถาบันกษัตริย์ และเกรียงศักดิ์เอง ก็ไม่ได้แสวงหาความสนับสนุนอันนี้หรือความสนับสนุนจากพรรคการเมืองใหญ่อื่น ๆ ในเวลาเดียวกัน ยกเว้นพรรคพลังใหม่ ซึ่งเป็นพรรคที่เล็กและแคบในแง่ฐานอำนาจ ทางเศรษฐกิจและการเมือง กระนั้นก็ตาม พล.อ. เกียงศักดิ์ก็ยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ได้สามปี และกลไกที่โฉบล้ม พล.อ. เกียงศักดิ์ก็เป็นกลไกเดียวกันที่ทำให้เขาขึ้นมาสู่อำนาจ ซึ่งก็คือกลไกทางทหารนั่นเอง ข้อแตกต่างก็คือส่วนของกองทัพที่ได้สนับสนุน พล.อ. เปรมที่ขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งจากรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์อย่างชัดเจน การสนับสนุนของสถาบันกษัตริย์ต่อเปรมทั้งในฐานะที่เป็นนายกและโดยส่วนตัวนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่รู้จักกันโดยทั่วไป

เราอาจจะกล่าวได้ว่า คณะรัฐมนตรีคณะแรกของรัฐบาลเปรมนั้นเป็น ตัวอย่างที่ดีของการพยายามสร้างอำนาจรัฐที่เป็นตัวแทนของทุน และข้าราชการ โดยมีสถาบันกษัตริย์เป็นฝ่ายเชื่อม และคอยบรรเทาการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เช่น การปกป้องรัฐบาลเปรมจากการรัฐประหาร 1 เมษายน 2524 ก่อนหน้านั้นเพียง

หนึ่งปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรับสั่งสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพระองค์เองว่า

"ออกจะเป็นเรื่องไมดีเอามาก ๆ ที่จะเข้าไปถอดถอนวิญญูตภาณิน เพราะเท่ากับเราต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่การทำให้คนมีเหตุมีผล ข้าพเจ้าไม่คิดว่ามันจะเป็นสิ่งที่ไม่ดี... ถ้าหากเราไม่ถอดถอนระเบิดลูกระเบิดก็จะระเบิด"

(อ้างจากนิตยสารฟาร์อีสเทอร์น อีโคโนมิกรีวิว 28 พฤศจิกายน 1985)*

ในคำสัมภาษณ์พิเศษของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2527 เกี่ยวกับประชาธิปไตย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์กล่าวว่า

"ไม่ว่าใครจะว่าอย่างไรเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยในประเทศนี้ ฝ่ายบริหารยังเป็นระบบสมมุติฐานกษัตริราชย์อยู่ รัฐบาลก็คือ รัฐบาลสมมุติฐานกษัตริราชย์ นี้ไม่ใช่ความคิดของผม**"

* "It Seems to be a Very bad thing to defuse a Crisis Because one touches politics, but if we try to put Reason into the Heads of People I don't Think that is so bad... if you don't defuse a Bomb, it will blow up." (Quoted from *Fareastern Economic Review* 28/11/85)

** "Despite what anyone may say about democracy in this country, the Administrative side is Still the Absolute Monarchy. The Government is the Absolute Monarchy. It's not my Idea at all". (*Bangkok Post* 11/6/84)

ในสายตาของผู้เขียน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ออกจะมองประเด็นนี้ในมิติเดียวเกินไป แต่ทว่าเราก็ไม่สามารถมองข้ามความสำคัญของคำสัมภาษณ์ดังกล่าวไปได้โดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความสำคัญของระบบกษัตริย์ต่อการเมืองไทย สิ่งที่ผู้เขียนได้กล่าวมานั้น อาจจะเป็นเพียงการบรรยายเหตุการณ์ที่คนทั่วไปทราบดีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ปรากฏการณ์นี้โดยทวนกลับไปสู่ประวัติศาสตร์สักเล็กน้อย

เบื้องหลังสถาบันกษัตริย์และการเมืองไทย

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (1979) ได้อุทิศเนื้อหาเกือบทั้งหมดในวิทยานิพนธ์ของเขา เพื่อจะอธิบายบทบาทของสถาบันกษัตริย์ ภายในระบบการเมืองไทยร่วมสมัย โดยได้สืบสาวแหล่งที่มาของการฟื้นฟูอำนาจ ของสถาบันกษัตริย์และอุดมการณ์ของรัฐ สิ่งที่ผู้เขียนจะกล่าว ต่อไปมาจากเนื้อหาในผลงานที่อ้างถึงนี้

ในปี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ขึ้นครองราชย์เมื่อปี 2493 พระองค์เพิ่งมีพระชนมายุเพียง 23 พรรษา เพราะฉะนั้นรัฐบาลจอมพล ป. ที่เคยมีบทบาทสำคัญในคณะราษฎรในการปฏิวัติ 2475 ได้ฉวยโอกาสกีดกันและขัดขวางการขยายบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในการเมืองของชาติ ซึ่งทำได้โดยไม่มียากเนื่องจากขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระเยาว์อยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันเราต้องเข้าใจด้วยว่าอำนาจของสถาบันกษัตริย์นั้นได้ลดลงไปมาก หลังจากปี 2475 และหลังจากนั้น ไม่นานในปี 2478 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ก็ทรงสละราชบัลลังก์ แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่สืบราชย์สมบัติต่อมาก็ยังทรงพระเยาว์มาก ก่อนจะถูกปลงพระชนม์ในปี พ.ศ. 2489 เพราะฉะนั้นระยะเวลาที่สถาบันกษัตริย์แทบจะหมดบทบาท ในการเมืองไทยจึงกินเวลานานกว่าสิบห้าปี แต่สภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อสภาศึกษาได้ทำการรัฐประหาร

กลุ่มทหารภายใต้การนำของสภาศึกษา ๒๖๖๓

เป็นกลุ่มทหารภายหลังปี 2475 จึงไม่ได้มีแนวความคิดไปในทางระบบสาธารณรัฐ จอมพลสฤษดิ์ จอมพลถนอม และจอมพลประภาสได้รับการศึกษาและอบรมมา ในประเทศไทยทั้งหมด เพราะฉะนั้นในสายตาของพวกเขา สถาบันกษัตริย์ยังทรงเป็นที่เคารพสักการะ และบริสุทธิ์ผุดผ่อง ความสัมพันธ์ที่บุคคลเหล่านี้มีต่อพระองค์ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกเช่นนั้น เราจะเห็นได้ว่า กลุ่มจอมพลสฤษดิ์นั้นจะเริ่มถวายเป็นอำนาจให้สถาบันกษัตริย์มากขึ้น แต่ที่สำคัญก็คือ กลุ่มจอมพลสฤษดิ์มิได้มีความชอบธรรมพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ เมื่อเปรียบเทียบกับคณะราษฎรที่ได้ทำการปฏิวัติโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช จอมพลสฤษดิ์ได้ทำการรัฐประหาร โดยอ้างความชอบธรรมขั้นแรกเพียงว่าคณะรัฐประหารต้องทำตามเสียงเรียกร้องของประชาชน เพื่อที่จะจัดการกับการทุจริตต่าง ๆ ของรัฐบาลจอมพล ป. พื้นฐานของการอ้างอิงนี้เหตุผลอ่อนมาก เพราะฉะนั้นกลุ่ม จอมพลสฤษดิ์ก็จำเป็นต้องแสวงหาความชอบธรรมของตนเองโดยผ่านสถาบันกษัตริย์(หน้า 309-311) หลังจากนั้นไม่นาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เริ่มมีบทบาทในการสนับสนุนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความชอบธรรมต่อนโยบาย "การฟื้นมา" นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งเป็นตัวแทนของ "ชาติ" และของรัฐบาลในการเสด็จประพาสต่างประเทศ บทบาทต่าง ๆ เหล่านี้ได้ให้การสนับสนุนต่อรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์อย่างหาศาล โดยเฉพาะในสายตาของคนไทย ซึ่งเลื่อมใสในพระองค์อยู่แล้วที่ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองโดยตรง รวมทั้งความเชื่อที่ว่าพระองค์ทรงเป็นเทวราชผู้ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม

ในการเพิ่มบทบาทให้กับสถาบันกษัตริย์ จอมพลสฤษดิ์ มีแนวทางนโยบายสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดให้วันชาติเป็นวันเดียวกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
2. การฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีแรกนาขวัญ ทอดกฐิน ฯลฯ เป็นการรื้อฟื้นสัญลักษณ์แห่งอำนาจเก่า ๆ เชื่อมโยงเข้ากับอำนาจรัฐ

ภายใต้การนำของสฤทธิเอง

3. สถาบันข้าราชการก็ได้รับมอบหมายใหม่ ๆ เช่น การตั้งมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการสร้างวัด วาอาราม และช่วยเหลือคนยากคนจนในเชิงสังคมสงเคราะห์ พระราชกฤษฎีกาเหล่านี้ ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จมาจากประชาชน โดยเฉพาะในชนบทที่เผชิญกับการทุจริตของนายทุนและข้าราชการเลว ๆ

4. จอมพลสฤทธิได้แก้ไขพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ โดยได้ถวายอำนาจในการแต่งตั้งประธานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คืนแก่ พระเจ้าอยู่หัว (ซึ่งอำนาจนี้ในสมัยจอมพล ป. เป็นของรัฐบาล) ปัจจุบันกลุ่มทรัพย์สินฯ เป็นกลุ่มธุรกิจที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยรองลงมาจากธนาคารกรุงเทพ

5. สฤทธิได้สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดขึ้นระหว่างสถาบันข้าราชการกับกองทัพ เช่น กองทัพอหาราที่ 21 ได้กลายเป็นกองทัพอหารารักษาพระองค์ภายใต้การบังคับบัญชาภักดีของสมเด็จพระราชินี นอกจากนี้ จอมพลสฤทธิ ยังได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงรับตำแหน่งภักดีภักดีเป็นผู้บังคับบัญชาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ผู้บังคับการกองทัพอหาราที่ 1 กองทัพอหาราที่ 11 กองทัพอหารามาที่ 1 กองทัพอหาราปืนใหญ่ที่ 1 และกองทัพอหาราช่าง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพอหารารักษาพระองค์ (ทักษ์เฉลิมเดียน, หน้า 319)

ในช่วงปลายของรัฐบาลจอมพลสฤทธิ อำนาจของสถาบันข้าราชการได้เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณทั้งภายใน วงการข้าราชการทหารและพลเรือน และในหมู่ชนชั้นราษฎรที่กำลังเติบโตขึ้นมาด้วย นอกจากนี้ หลังจากมฆกรรมของจอมพลสฤทธิ สถาบันข้าราชการก็กลายเป็นเจ้าพนักงานขึ้นสำหรับรัฐบาลจอมพลถนอม และประกาศในภาวะที่มีมีการเปิดโปงการคอร์รัปชันอย่างกว้างขวางในยุคสฤทธิ ในยุคถนอม ประกาศนี้เองที่สถาบันข้าราชการมีความพยายามมากขึ้นเข้าไปมีบทบาทในหมู่นักศึกษา ซึ่งเห็นได้จากการเสด็จเยือนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง

สถาบันการศึกษา เริ่มกลายเป็นศูนย์กลางการวิพากษ์วิจารณ์อำนาจเผด็จการของถนอมประภาส อาจกล่าวได้โดยเกินความจริงนักว่าเป็นยุคที่รัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถาบันข้าราชการได้อีกแล้ว

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จากระบบเผด็จการทหารเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ นับเป็นจุดเริ่มต้นทำให้สถาบันข้าราชการมีอำนาจโดยตรง พระองค์เองก็ท้อใจถึงพระราชอำนาจดังกล่าว แก่นักวิจัยคนหนึ่งจึงนิตยสารสารวีร์ดิ อินเทอร์เน็ตเมื่อ พ.ศ. 2526 ต่อคำถามที่ว่า พระองค์มีสิทธิในการเลือกนารัฐมนตรีและสมาชิกอื่น ๆ ในคณะรัฐบาลไทยอย่างไร พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสตอบดังนี้

“เราต้องย้อนกลับไปดูหลักการ ของรัฐธรรมนูญ เขียนไว้ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ในระบบนี้ประสบการณ์ของกษัตริย์ อาจจะเป็นประโยชน์ ในการเลือกคนที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภาจะมาขอคำแนะนำ แต่กษัตริย์มีอำนาจมากกว่า เพราะประชาชนเลือกในหลวงของเขา

ในหลักการนี้เหมือนกับ ระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญอื่น ๆ ซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ว่าสถาบันข้าราชการ หรือประมุขของรัฐเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ถ้าประมุขไม่คิดจะมองว่าเขาเป็นตราอย่าง แต่ถ้าประมุขของรัฐเป็นคนดี เขาก็อาจจะมาขอความคิดเห็น เพราะเขาเคารพในความคิดเห็นดังกล่าว นี่คือข้อแตกต่าง

“แต่เหตุใดหรือข้าพเจ้า จึงได้รับความเคารพจากประชาชน ? ก็เพราะข้าพเจ้าไม่เคยใช้อำนาจอย่างที่คนบรรยายไป ถ้ามีกฎเกณฑ์ข้าพเจ้าก็เดินตามกฎ

แต่ถ้าไม่มีกฎเกณฑ์ หน้าที่ของความคิด
ของข้าพเจ้า”*

(อ้างจากฟาร์อีสเทอร์น โอโคโนมิก
รีวิว, 28/11/1985)

ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น สถาบันกษัตริย์มิได้เป็นเพียงสัญลักษณ์
ที่ศักดิ์สิทธิ์ ของวัฒนธรรมและประเพณีเพียงประการเดียว
หากยังเป็นผู้นำที่พยายามพัฒนาโครงสร้างทางสังคมไทยให้
สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยมากขึ้น

ถ้าสมมติฐานของผู้เขียนไม่คลาดเคลื่อนนัก จะ
กล่าวได้หรือไม่ว่าสถาบันกษัตริย์สามารถมีบทบาททางการ
เมืองที่ก้าวหน้า ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า สถาบันกษัตริย์
มีบทบาทที่ทำให้ความพยายามทำรัฐประหารใน พ.ศ.2524
และ พ.ศ.2528 ประสบความสำเร็จ เป็นปฏิกริยาที่
สะท้อนความเข้าใจความเป็นจริงทางการเมืองของประ-
เทศไทยปัจจุบันว่า เป็นเรื่องที่ทันสมัยแล้วที่จะ ทำให้การ
เมืองในทหาร กลายเป็นการเมืองในระดับชาติ การยึด
อำนาจรัฐโดยใช้กำลังความรุนแรง เพื่อผลประโยชน์
ของกลุ่มแคบ ๆ ก็เป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรมโดยสิ้นเชิงทั้ง
ในระดับชาติและระดับสากล

* "we must go back to the Principle of
the Constitution for a Moment. In the
Constitution it is Written that the king
Appoints the Prime Minister. This is a
System Which Perhaps, the Experience of
the king can be of use in Looking for
People who Would be of use in Looking for
Ieioke wgi wykd be a Syutable Prime
Minister. The President of Parliament
will come for Consultations, But the king
may have more power Because the people
have faith in their king. ".In Principle
it is exactly the same as any constitu-
tional monarch when there is a Constitu-

แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทดังกล่าวของ
สถาบันกษัตริย์ ก็มีข้อจำกัดและความขัดแย้งในตัวเองอย่าง
เห็นได้ชัด ในระบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็น
ประมุข พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าเคารพสักการะ ผู้ใดจะ
ละเมิดมิได้ แต่พระราชฐานนี้มีอำนาจถูกหลังอำนาจนิยมนำ
ไปตีความไว้ เป็นเครื่องมือเผด็จการจัดการกับฝ่ายค้าน
โดยที่สถาบันกษัตริย์เองก็อาจจะมิได้ทรงเห็นชอบด้วย ใน
ประการต่อมา การที่สถาบันกษัตริย์ได้พยายามยับยั้งการ
คืนชีพของฝ่ายเผด็จการบางกลุ่ม ในฝ่ายทหารดูเหมือนว่า
เป็นการพยายามแปรสภาพของสถาบันทหาร ให้เป็นทหาร
อาชีพมากขึ้น และยอมรับอำนาจของระบบรัฐสภา แต่
ความพยายามนี้ จะมีผลให้ทหารบางส่วนต่อต้านสถาบัน
กษัตริย์หรือไม่ ประการสุดท้ายยังมีการตีความว่าภายใน
สถาบันกษัตริย์นี้ไม่มีเอกภาพในบางครั้ง และบางสถาน
ภาพนี้

การเมืองของชนชั้นกระฎุมพีไทย

การพัฒนาจากทหารค้ำมาเป็นขุนอุตสาหกรรม
มากขึ้นแสดงว่าชนชั้นกระฎุมพี มีศักยภาพในการสะสมทุน
ขึ้น แต่ศักยภาพอันนี้ต้องอาศัยแผนงานนโยบาย และ

tion which says that the monarch or chief
of state appoints the prime minister. If
the chief of state is no good, they will
make him into a rubber stamp. But if the
chief of state is better, they will
perhaps ask for his opinion because the
poinion is respected-that is the Differ-
ence.

"but how can i have the Respect of the
people ? If is because i don't use the
power as you describe-if there is a rule I
go by the rule. But if there is no rule,
then my opinion would be heard."

กฎหมายที่เข้าข้างการพัฒนาทุน โดยริบมูลค่าส่วนเกินและส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากแรงงานในชนบท และเมือง รัฐริบความล่าเอียงเสมอมาที่มุ่งสร้างความมั่งคั่ง ให้แก่ชนชั้นภระกฐมพี โดยมีนโยบายอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ลศษคพีที่พยายามปกป้อง และลดความเสี่ยงในการลงทุน เช่น สนิ้สนุ้แผนการพัฒนากฐนอุตสาหกรรม โดยการกดค่าแรงงานให้ต่ำ โดยอาศัยกลไกต่าง ๆ รวมทั้งนโยบายเก็บพรี-เมียมข้าว ซึ่งส่งผลให้ราคาข้าวในเมืองต่ำ ทำให้รายได้ของกรรมกรในเมืองไม่จำเป็นต้องเพิ่มขึ้น ตามที่ควรจะเป็น การปกป้องทุนอุตสาหกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ก็คือ การปกป้องตลาด "อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเพื่อทดแทนสินค้าเข้า" โดยการยกเก้ภาษีอากรหลายประเภท การทุ่มเทรายได้ประชาชาติ เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้รัฐต้องตั้งหน้าตั้งตาเก็บเงินจากต่างประเทศ (ซูเออีโร, 1985 และ รังสรรค์, 1980)

ในระยะเวลายี่สิบปีมานี้ นโยบายของรัฐบาลได้เ้จียงการและการสะสมทุนให้ชนชั้นภระกฐมพีอย่างมหาศาล ในระยะปลายทศวรรษที่ 70 การลงทุนในบริษัทต่าง ๆ ที่ได้รับการสนิ้สนุ้จากรัฐบาลจำนวนมั่งสามในสี่ส่วนสนิ้เป็นของชนชั้นภระกฐมพีไทย โดยเฉพาะบริษัทใหญ่ที่สุด และมีกำไรมากที่สุด (อีวีสัน, 1985) ทุนอุตสาหกรรม และทุนการเงินภระกฐมพีจุกตัวอยู่ในมือของกลุ่มเล็ก ๆไม่กี่ครอบครัว สถิติที่รวบรวม จากข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2521-2522 แสดงว่า ในบรรดากลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ 123 กลุ่มที่เป็นเจ้าของบริษัท 1,443 บริษัทมีกลุ่มธุรกิจ 46 กลุ่มเป็นเจ้าของบริษัทถึง 1,018 บริษัทและมีสินทรัพย์เป็นสัดส่วนถึง 94.5 % ของทั้งหมด และถ้าพิจารณา 12 กลุ่มที่ใหญ่ที่สุด ก็จะทำให้เห็นว่า กลุ่มนี้เป็นเจ้าของสินทรัพย์ถึง 71.6 % ของทั้งหมด (สเล่ต์ จามริก, 1983 และเกริกเกียรติ พัดฉิมเสริธรรม, 1981) ในบรรดากลุ่มที่ใหญ่ที่สุด ได้แก่ กลุ่มซีเมนต์ไทยในเครือของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่เป็นอุตสาหกรรมที่หลากหลาย และใหญ่ที่สุดในประเทศไทยปัจจุบัน กลุ่มธนาคารกรุงเทพที่อยู่ภายใต้การควบคุมของครอบครัวเดียว กลุ่มสุกรี-ยักษ์ใหญ่ของอุตสาหกรรมทอผ้า และกลุ่ม

เจริญโภคภัณฑ์ซึ่งใหญ่ที่สุดในอุตสาหกรรมทางเกษตร กล่าวได้ว่ากลุ่มธุรกิจเหล่านี้ คือ กลุ่มภระกฐมพีที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจมากที่สุด

ลักษณะของภระกฐมพีไทยแตกต่างจากภระกฐมพีตะวันตกอย่างสิ้นเชิง ในแง่ที่ว่า การเติบโตรวมทั้งการสะสมทุนของชนชั้นสนิ้ได้เกิดขึ้นมาบนพื้นฐาน ของการปฏิวัติภระกฐมพี แต่โดยอาศัยความสัมพันธ์กับรัฐที่ให้การสนิ้สนุ้ภายในประเทศ และใน เงินใจของการพัฒนาทุนนิยมสากล ถึงแม้จะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมไทยมากขึ้น นายทุนไทย (ที่ประกอบด้วยอดีตข้าราชการชั้นสูง เชื้อพระวงศ์ และพ่อค้าจีน) ก็ยังมีลักษณะนายทุน การค้าที่ถืออง-การกำโรครอบงำอย่างรวดเร็ว ต้องการหลักประกันจากรัฐบาล เพื่อลดภาวะการแข่งขัน และการควบคุมแรงงาน ดังนั้นจึงมิใช่ นายทุนเสรีนิยมการทางการเมืองแบบเสรีนิยมหรือมองพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของไทยในระยะยาว และถ้าหากบางส่วนของชนชั้นภระกฐมพีเข้าไปมีบทบาท ในพรรคการเมืองก็เพื่อที่จะแสวงงอภิสิทธิ์ในการสะสมทุน โดยวิธีการที่ไม่ใช่แบบทุนนิยม คือ การใช้อภิสิทธิ์ในด้านการบริหาร เพื่อผลประโยชน์ของตนเองหรือกลุ่มที่ตนเองเกี่ยวข้อง เรื่องนี้อธิบายเช่นมีอาจยกมา กล่าวถึงได้ไม่สิ้นลสุด ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างสำคัญ ๆ เช่น ใน พ.ศ. 2525 นโยบายเกี่ยวกับน้ำตาล และข้าวของนายตมใจ ชำกโต รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ เป็นนโยบายที่ถือกลุ่มผลประโยชน์ ของตนเองอย่างหน้าด้าน จนกระทั่งต้องลาออกไปหลังจากถูกโจมตีจากกลุ่มทุนอื่น ๆ ที่สูญเสียผลประโยชน์ กษัตริย์สอง ได้แก่ กษัตริย์เล็กชินันันต์ที่นายบุญญ โรจนเสกียร รองนายกรัฐมนตรีต้องลาออกจากรัฐบาล และทำให้ต้องมีการปรับ ครม. เพราะการเปิดโปงจุดประสงค์ของนายบุญญที่จะค้ำนินันเสียดเองโดยนายชาติชาย ชุพระ วัณศติรัฐมนตรีอุตสาหกรรมใน กษัตริย์ยังคาราคาซังอยู่ ในปัจจุบันนี้ก็คือ การสอสนวนหมายสมัคร สุนทรเวชเกี่ยวกับสัมปทานรถเมล์ เป็นต้น

เหตุกษัตริย์ที่ดื้อหนึ่ง ซึ่งชี้ให้เห็นลักษณะของภระกฐมพีไทย ก็คือ ปฏิกริยาของพรรคการเมืองไทยต่าง ๆ

โดยเฉพาะ พรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ ต่อความพยายามของฝ่ายทหารภายใต้การนำของ พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก เพื่อจะแก้รัฐธรรมนูญให้ข้าราชการประจำถือตำแหน่ง ในรัฐบาลได้ ในเหตุการณ์นี้มีมีการชนรังค์ประชาชนในกรุงเทพฯ อย่างกว้างขวางเพื่อต่อต้านจุดประสงค์ของ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก แต่เพียงวันเดียวหลังจากที่ฝ่ายพรรคการเมืองประสบความสำเร็จในรัฐสภา ในการคัดค้านการเคลื่อนไหวของฝ่ายทหารนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แถลงออกมาว่า เราจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญทั้งฝ่ายทหาร และพลเรือนยอมรับ (เนชั่น, 11/6/1983) และหลังจากนั้น ไม่เคยมีความพยายามแก้รัฐธรรมนูญอย่างจริงจังจากฝ่ายพรรคกระฎุมพีเลยที่จะเลิกระบบการแต่งตั้งสมาชิกของวุฒิสภา ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยทหารข้าราชการ ซึ่งแต่ละคนก็คือพรรคพวกของรัฐบาลเปรม โครสร้างของรัฐสภานั้นเป็นโครงสร้างที่ไม่เป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว โดยเราไม่จำเป็นต้องดูที่มาของชนชั้นของสมาชิกสภา ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เคยแสดงความคิดเห็นต่อหอการค้าอเมริกันครั้งหนึ่งว่า

"เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องเข้าใจว่าบรรยากาศที่ดีของธุรกิจนี้ไม่จำเป็นต้องมีรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย รัฐบาลที่มีเสถียรภาพแต่เน้นการใช้อำนาจนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากในการสร้างบรรยากาศที่ดีสำหรับธุรกิจ "อาจารย์มิลตัน ฟรีดแมนได้บรรยายไว้เมื่อไม่กี่ปีมานี้ว่า ย่องกงเป็นตัวอย่างที่ดีของบรรยากาศทางเศรษฐกิจ เพราะว่ารัฐบาลแทรกแซง ในระดับที่น้อยที่สุด การที่ประธานาธิบดี เรนเนได้โจมตี การแทรกแซงของรัฐบาลก็ เป็นตัวอย่างอีกว่านักธุรกิจจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในสหรัฐอเมริกาที่มีบทบาทน้อยที่สุด ผมเห็นด้วยกับทฤษฎีนี้เป็นส่วนใหญ่" (บิสเนส อิน ไทยแลนด์ เมษายน 1984)

นี่ก็คือ คำพูดของผู้ได้รับสมญาว่า "เสเอก

ของประชาธิปไตยไทย" ข้อความที่ว่า "ไม่จำเป็นต้องมีรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย" ท่านคงหมายถึง ประชาธิปไตยของสามัญชน และคงไม่ใช่ สำหรับนายทุนกระฎุมพีและการปฏิเสธการแทรกแซงของรัฐบาลในธุรกิจอื่น ก็คงเป็นเพียงคำพูดอย่างไร้ความรับผิดชอบ เพราะว่าไม่ใช่บทบาทของรัฐหรือที่ทำให้คนไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาสั้นเช่น ในหัวข้อเกี่ยวกับรัฐบาล และประชาชนส่วนใหญ่ คึกฤทธิ์ได้มีความคิดเห็นที่เราจะอ้างถึงดังนี้

"รัฐบาลไม่จำเป็นต้องสร้างองค์กรจัดการ-งาน สหภาพแรงงาน สำนักงานประกันสังคม และองค์กรต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาความยากลำบากทางเศรษฐกิจ ของประชาชน ถ้าเพียงแต่รัฐบาลยอมรับว่าบรรยากาศที่เอื้ออำนวยทางธุรกิจเป็นช่องทางที่ราบรื่นที่สุดที่จะเปิดโอกาสให้มีการลงทุนและสร้างงานมากขึ้น" (บิสเนส อิน ไทยแลนด์, เมษายน 1984)

ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าคึกฤทธิ์จะจริงจังต่อสิ่งที่ตนพูดหรือไม่ ในการสะท้อนอุดมการณ์กระฎุมพียุโรป ในศตวรรษที่ 19 ออกมา แต่ไม่ว่าจะจริงใจก็ตาม ทักษะช่างตีเยอ่ม่งชี้ว่าผู้หมิ่นได้คำนึงถึงผู้ผลิต และผู้ใช้แรงงานเลยในความเป็นจริงของทุนนิยมไทยในปัจจุบัน

ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงถึงความคิดส่วนตัวหนึ่งของผู้มีระดับสูง ของพรรคการเมืองไทยปัจจุบัน แต่ถ้าเราพิจารณาส่วนประกอบอื่น ๆ ก็จะทำให้เห็นว่าสมาชิกพรรคการเมือง ในระดับกลาง และระดับล่างลงมาก็คือ นายทุนกลาง และนายทุนย่อย ทุนกลุ่มนี้จะเห็นเองกับความคิดของคึกฤทธิ์หรือไม่ยังเป็นที่น่าสงสัย วิธีการสะสมทุนของกลุ่มนี้เป็นวิธีที่เน้นความสัมพันธ์กับรัฐอย่างค่อนข้างใกล้ชิด นายทุน ในชนบทสามารถเติบโตขึ้นมาได้ในช่วงยี่สิบกว่าปีมานี้ส่วนหนึ่งก็จากการก้าวกระโดดจากนายทุนเงินกู้เจ้า-ของโรงสีมาเป็นนายทุนอุตสาหกรรมก่อสร้าง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็คือ รับเหมาก่อสร้างโครงการต่างๆ ของรัฐบาลและ

ต้องอาศัยความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ การมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกรัฐสภา ก็คือ การเงินอำนาจทางการเมือง ซึ่งอำนาจความสะดวกต่อการสะสมทุนมากขึ้น และการสังกัดกับพรรคการเมืองก็เท่ากับเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับอำนาจศูนย์กลางมากขึ้น ในหลายท้องถิ่น ข้าราชการคือผู้ที่แบ่งผลประโยชน์กับนายทุนกลุ่มนี้ ยิ่งกว่านั้นในหลายกรณีข้าราชการผู้น้อยก็เปรียบเสมือนลูกจ้างของนายทุนท้องถิ่นนั่นเอง ทมิหนานท์ กำจัดคู่แข่ง และควบคุมผู้ผลิตชาวไร่ชาวนาให้อยู่มาจนต่อสภาพ หลายครั้งโดยพฤติกรรมรุนแรง กลุ่มนายทุนชนบทถือได้ว่า เป็นกลุ่มที่มีฐานะยธรรมที่สุดที่ได้เห็นมา งานที่สะท้อนโครงสร้างทางอำนาจในชนบทได้แก่ งานวิจัยของอศิน รัชต์มัน และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง การวิจัยความยากจนในชนบทไทย (ปี 1985)

ส่วนนายทุนขนาดเล็กและขนาดกลาง ในเมืองก็ได้มีความสัมพันธ์ ทางการผลิตที่โตกว่านายทุนชนบทเท่าใดนัก นายทุนอุตสาหกรรม ขนาดเล็ก และขนาดกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มนายทุนที่จ้างแรงงานถึงร้อยละ 60 ของแรงงาน ในภาคอุตสาหกรรมได้ชื่อว่าเป็นนายทุนที่ชื่อเสียงอื้อฉาวทั่วสากล ในด้านความสัมพันธ์กับลูกจ้างส่วนใหญ่แล้วนายทุนกลุ่มนี้ตกอยู่ ในภาวะที่ต้องทำการผลิตโดยมีสัดส่วนของหนี้สินต่อสินทรัพย์สูง ถูกบีบคั้นจากผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับทุกสากล โดยเฉพาะ ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ นายทุนในอุตสาหกรรมทอผ้า และในอุตสาหกรรมเหล็ก ความไม่แน่นอนของตลาดสากล โดยเฉพาะ ในช่วงนี้ยิ่งเพิ่มแรงบีบคั้นต่อเสถียรภาพของทุนขนาดกลางและส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนายทุนขนาดเล็กขนาดกลางนี้ กับลูกจ้างมีเลวลงอย่างน่าอนาถ เงินไขแหวดล่อมดั่งกล่าวนี ทำให้นายทุนโดยเฉพาะในเขตพระประแดง อ้อมน้อย อ้อมใหญ่ ในเขตสมุทรปราการ ต้องใช้วิธีการจ้างงานที่ละเมิดกฎหมายแรงงาน ถึงขั้นตีอาศัยเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ในการควบคุมปฏิริยาของกรรมกร ซึ่งอาจขยายตัวเป็นพฤติกรรมต่อต้านนายทุนได้ ปัจจุบันมีโรงงานถึง ประมาณ 4,000 ที่ไม่ได้จดทะเบียน ไร้แรงงานเด็ก ไม่จ่ายค่าจ้างขั้นต่ำ ไม่อนุญาตให้มีสหภาพแรงงาน

งาน ลอยแพกรรมกรเก่าจ้างกรรมกรใหม่เพื่อหลีกเลี่ยงการขึ้นค่าแรง ฯลฯ

ในความเป็นจริงแล้วชีวิตทางเศรษฐกิจ ของกลุ่มนี้ไม่มีลักษณะที่เราจะเรียกว่า ประชาธิปไตยเลย ดังนั้น ควรที่จะทบทวนความคิดที่ว่าประชาธิปไตยไทยนั้นสามารถพัฒนาขึ้นได้ โดยความร่วมมือระหว่างผู้ใช้แรงงานกับบรรดาทุนขนาดย่อมซึ่งถูกทุนขนาดใหญ่กดขี่

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง

ในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ที่ได้ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างหนักหน่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา ผู้ที่ประสบปัญหาหนักที่สุดคือ ชาวไร่ชาวนา และกรรมกรไทย ราคาข้าวในตลาดโลกได้ตกลงมาจาก 500 เหรียญสหรัฐต่อตันเหลือเพียง 160 เหรียญต่อตัน ทำให้ราคาข้าวภายในประเทศตกลงจาก 3,000 บาทเหลือเพียง 2,500 บาท และบางแห่งก็ตกต่ำลงถึงระดับ 1,900 บาทต่อตัน ตลาดตึกสูงสลักลิ้มครืน ส่วนการส่งออกสินค้าสำเร็จรูป (โดยเฉพาะสิ่งทอ) ก็ถูกกีดกันโดยกำแพงภาษี และมาตรการกีดกันในรูปแบบต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่าวิกฤตการณ์ของเศรษฐกิจโลกเริ่มเริ่มกระทบกระเทือนเศรษฐกิจไทย ประมาณ พ.ศ. 2524 อัตราการขยายตัวของสินค้าส่งออกเพิ่มขึ้นเพียง 6.2 % (เทียบกับ 30 % เมื่อ พ.ศ. 2522) และตกลงมาเหลือ -1.4 % ใน พ.ศ. 2525 จนกระทั่งถึง -7.9 % ใน พ.ศ. 2526 ราคาสินค้าส่งออกเกือบทุกชนิดตกลงอย่างน่าใจหาย การตกต่ำของราคาสินค้าเกษตรกระทบกระเทือนภาคอุตสาหกรรมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในส่วนของอุตสาหกรรมเครื่องยนต์ และคมนาคมที่มีลูกค้าจากภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ภาคอุตสาหกรรมทอผ้าได้สูญเสียเกือบ 1.2 พันล้านบาท เฉพาะใน พ.ศ. 2525 เพียงปีเดียว รายได้ประชาชาติที่ตกต่ำลงนี้ ได้สร้างภาวะหนี้สินของรัฐบาล และภาคเอกชนขึ้นอย่างน่าระห่ำถึง หนึ่งหมื่นสี่พันล้านเหรียญสหรัฐ ร่วมกับเงินกู้ระยะสั้นอีก 2.6 พันล้านเหรียญ ในช่วงสองปีมานี้ วิกฤตการณ์ดังกล่าวได้ทำให้

ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น และภายในชนชั้นเดียวกัน ปรากฏให้เห็นเด่นชัดขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปรากฏการณ์ อันนี้เกิดขึ้นก็คือ นโยบายของรัฐบาล การลดค่าเงินบาท ลง 17.4 % ต่อเหรียญสหรัฐ ซึ่งเป็นครั้งที่สอง ในระยะเวลาสามปี ควบคู่ไปกับนโยบายควบคุมระดับค่าจ้างนโยบายทางการเงินทั้งสองประการนี้ เป็นเงื่อนไขที่เจ้าหน้าที่ รายใหญ่คือ ธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ กำหนดมาเพื่อที่รัฐบาลจะมีสิทธิต่อไป การลดค่าเงินบาทได้กระทบกระเทือน ผู้ที่มีรายได้ประจำอย่างมาก โดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานในหลาย ๆ ระดับ ในเวลาเดียวกัน นโยบายนี้ได้ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมขนาดเล็ก และขนาดกลางที่ต้องอาศัยวัตถุดิบจากต่างประเทศ ถึงขั้นที่หลายร้อยบริษัทต้องล้มละลาย และก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานตามมาเป็นลูกโซ่ กองทัพซึ่งกำลังตั้งหน้าตั้งตาซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์จากอเมริกา ก็ถูกกระทบจากนโยบายของรัฐบาลเช่นกัน ก่อให้เกิดปฏิกริยารุนแรง ถึงขั้นที่พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ได้ออกมาชูปัญญูรัฐบาล เปรมาทางโทรทัศน์ การชูปัญญูครั้งนี้ต้องทำให้รัฐบาลหาช่องทางประนีประนอมโดยอนุมัติ ให้กองทัพอากาศซื้อเครื่องบินขับไล่เอฟ 16 หนึ่งฝูง คิดเป็นมูลค่าประมาณสองหมื่น ล้านบาท

การประนีประนอมอ้อมพ้อม กับกลุ่มผลประโยชน์ในกองทัพ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางการเมืองที่สำคัญเพียงใดก็ตาม ย่อมมีข้อดีว่า ตรวจจับที่รัฐบาลคำนึงถึงหรือยินยอมให้ "ความมั่นคงของชาติ" กลายเป็นเป้าหมายหลัก ในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจของรัฐบาลจะมีแนวโน้มนั้น สัมพันธ์กับความเป็นจริงของเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อให้ "ความมั่นคง" เป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักในสายตาของประชาชน ก็จำเป็น ต้องสร้างและรักษาสิ่งที่จะเป็น "ภัยจากภายนอก" ซึ่งเวียดนามมักถูกเลือกให้เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ แม้แต่ประเทศที่สนับสนุนนโยบายกึ่งภูเขาของไทยเองก็ไม่ได้ปฏิเสธการค้าขาย กับกลุ่มประเทศอินโดจีน สิงคโปร์ มีการค้าขายกับกลุ่มประเทศอินโดจีนในมูลค่าไม่ต่ำกว่า 7,000 พันล้านบาท ในขณะที่ไทยมี

มูลค่า ในการค้าขายกับอินโดจีนเพียง 200 ล้านบาท จากสถิติปี พ.ศ. 2528 ทั้งอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และ **แอมบิจันท์** ต่างก็ค้าขายกับกลุ่มประเทศอินโดจีนในปริมาณที่คิดเป็นมูลค่าสูงกว่าไทยทั้งสิ้น หากจะพิจารณาประเด็นเฉพาะ ในแง่ของ "ผลประโยชน์ของชาติ" ข้อเท็จจริงที่ว่าในอดีตก่อน พ.ศ. 2518 ประเทศอินโดจีนเป็นตลาดสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมทองคำของไทยถึง 30 % ของการผลิต หรือผลการประชุม ก.ร.อ. ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อเร็ว ๆ นี้ ซึ่งเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดพรมแดนค้าขายกับลาว เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ในภูมิภาคที่กำลังซบเซาอย่างหนัก ข้อเท็จจริงเหล่านี้ย่อมมีข้อดีว่า อะไรคือ สิ่งที่จะถือเป็นผลประโยชน์ของชาติ ในการกำหนดนโยบายของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน ข้ออ้างของรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศที่ว่า ประเทศในอินโดจีนไม่มีเงินซื้อสินค้า จากประเทศไทยสมควรเป็นเหตุผลที่น่ารับฟังหรือไม่ ประเทศต่าง ๆ ที่ค้าขายกับอินโดจีนอย่างเบ็ดเสร็จเป็นอันอยู่ทุกวันนี้ คงจะมีได้ทำไปเพื่อ "ทำบุญ" เป็นแน่ ดังนั้น ผู้มีทัศนคติเช่นนี้ ถ้าไม่เป็นผู้ซึ่งไม่สามารถเข้าใจระบบการค้าที่เรียกว่า Counter-trade ก็คงมีเจตนาไม่เข้าใจเพื่อสนองนโยบาย "บีบให้ค้ายคามือ" ของ C.I.A.

อย่างไรก็ดี ประชากรกลุ่มที่ได้รับบาดเจ็บเดือดร้อนที่สุดก็ยังคงได้แก่ ชาวไร่ชาวนา เพราะว่าปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะปุ๋ยเคมีมีราคาเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ในขณะที่ราคาผลผลิตกลับตกฮวบลงไป ดังที่ได้กล่าวแล้ว แม้กระนั้นรัฐบาลเปรมก็ยังรักษานโยบายเก็บฟรีเมียมข้าว ภาษีส่งออก และกำหนดสต็อก ซึ่งสร้างอุปสรรคต่อการส่งออก และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ราคาข้าวในตลาดภายในประเทศตกต่ำกว่าที่ควรจะเป็น พรรคการเมืองต่าง ๆ ในรัฐบาลเปรมได้สนับสนุนหรือไม่ได้คัดค้านนโยบายนี้ทำให้ชาวไร่ชาวนา ต้องลุกขึ้นประท้วงจึงได้ยอมยกเลิกนโยบายดังกล่าว พร้อม ๆ กับการลาออกของ นายโกศล ไกรฤกษ์ จากตำแหน่งรัฐมนตรีพาณิชย์ การประกาศเลิกฟรีเมียมข้าว เมื่อเร็ว ๆ นี้ นับว่าเป็นครั้งแรกที่รัฐได้ยอมเลิกนโยบายนี้ ในระยะสี่สิบปีของประวัติ-

ศาสตร์ไทย แต่ก็เป็นการตัดสินใจในลักษณะ "วัวหายจึงล้อมคอก" (เดอะ เนชั่น 27/1/1986)

แต่ประเด็นสำคัญที่สุดอันเป็นผลจากวิกฤตการณ์ครั้งนี้ก็คือ ทิศทางของการพัฒนาทุนนิยมไทยในอนาคต ประการแรกการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อส่งออกนั้นจะประสบกับปัญหาร้ายแรงยิ่งกว่านี้ ในอนาคตโลกตะวันตกได้พัฒนาประสิทธิภาพในการผลิตทางการเกษตร ขึ้นมาอย่างมหาศาล และไม่เพียงเท่านั้นยังมีนโยบายปกป้องผู้ผลิตของตนจาก การแข่งขันจากประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งมีมาตรการอุดหนุนสินค้าออกทางเกษตรของตนให้แข่งขันได้มากขึ้นในตลาดโลก ส่วนประเทศในโลกที่สาม ซึ่งเคยเป็นตลาดสำคัญสำหรับสินค้าเกษตรของไทย ก็ได้ผ่านขั้นตอนการปฏิวัติเขียวและประสบความสำเร็จ ในการผลิตข้าวปทุมฯ ทั้งสำหรับบริโภคเองภายในประเทศ และส่งออกอีกด้วย

ประการที่สอง การหวังพึ่งรายได้มากขึ้นจากภาคอุตสาหกรรมจะมีปัญหาอย่างมากขึ้น ภายใต้โครงสร้างของอุตสาหกรรมไทยในปัจจุบัน การพัฒนาเทคโนโลยีของตะวันตก และญี่ปุ่นจะสามารถลดเขยื้อยข้อได้เปรียบในแง่แรงงานราคาถูกจากประเทศกำลังพัฒนาเช่น ประเทศไทย แนวโน้มของการลงทุนจากต่างประเทศก็มีผลลง เพราะการลงทุนจะมีแนวโน้มเป็นการลงทุนระหว่างประเทศพัฒนาด้วยกันเองมากขึ้น (เจเนซิส 1984) ครอบงำที่ภาคอุตสาหกรรมไทยยังเป็นเพียงทุนที่หยิบยืมเทคโนโลยีจากต่างประเทศโดยไม่สนใจพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง การเติบโตของภาคนี้ยังไม่อาจแปรสภาพของเศรษฐกิจไทยให้ตั้งมั่นสำหรับก้าวพัฒนาหลัง ทางการผลิตภายในประเทศอย่างแท้จริงได้

แนวทางของนัก "เทคโนโลยีแคร์ต" รุ่นใหม่ที่จะเร่งสร้างรายได้ให้แก่รัฐ และนายทุน ด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าที่สุด ในประเทศตั้งแต่อุตสาหกรรมเกี่ยวกับเปโตรเคมีจนถึงโรงงานผลิตปุ๋ยไนโตรเจนตามแผนพัฒนาฯ ย่างฉะฉาน มีารากเกียดงและเปลี่ยนแปลงกันเกือบทุกอาทิตย์ เนื่องจากราคาน้ำมันในตลาด

โลกตกต่ำลงมาก การลงทุนเป็นมูลค่าที่ต่ำกว่าล้านบาทในโครงสร้างอุตสาหกรรมนี้ จึงไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ ที่จะเป็นสู่ทางการสะสมทุนใหม่ของกรรมกรรายใหญ่ ๆ ในประเทศไทย เป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าอนาคตของการสะสมทุนไทย และทุนของรัฐเริ่มจะเข้าตาจนอย่างเห็นได้ชัด

ทางเลือก

อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันนี้ ยังไม่มีใครใดเลยที่สามารถมองทิศทางการพัฒนาของ เศรษฐกิจสังคมไทย โดยให้ความสำคัญอย่างสอดคล้องรอบด้านต่อผู้ผลิตในชนบท ชนชั้นกรรมาชีพในเมือง รวมถึงแนวทางในการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับชาติ ขบวนการก้าวหน้าทั้งหลายที่หลงเหลืออยู่ทุกวันนี้มีแนวโน้มที่จะเน้นความสำคัญของการปกป้องโครงสร้างการผลิตและวิถีชีวิตของชุมชนชนบท ราวกับว่าเป็นทางออกเพียงทางเดียวของสังคมไทย เป็นไปได้หรือที่นักพัฒนาจะดำเนินมาตรการที่ตรงพียงมากกว่าหลายเท่าที่นักขยายมเหศวรนิยมเข้าไปเปลี่ยนแปลงชนบทแต่ก็เพื่อให้ชนบทเป็นเพียงแหล่งผลิตส่วนเกินต่อไปและเป็นแหล่งสืบทอดความยากจนโดยที่รัฐไม่ต้องรับผิดชอบ เรื่องการประกันสังคม จริงอยู่ ชนบทยังหมายถึง ชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ แต่การมองเห็นแต่ชนบทโดยมองข้ามส่วนอื่น ๆ เช่น ภาคอุตสาหกรรมก็เป็นมุมมองด้านเดียวจนเกินไป คงจะไม่มีใครปฏิเสธว่า อุตสาหกรรมได้กลายเป็นสาขาการผลิตที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานสำหรับมนุษย์ใน ศตวรรษนี้ ไม่ยิ่งกว่าภาคการเกษตร

อย่างไรก็ตาม เป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ เช่นนั้นว่าภาคอุตสาหกรรมไทยเท่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันยังไม่เชื่อมโยงประสานเป็นหนึ่งเดียวกับภาคชนบท เพราะดังได้กล่าวแล้วภาคอุตสาหกรรมยังเน้นการพึ่งวัตถุดิบ และเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ตลอดจนมุ่งผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของอุตสาหกรรมไทยให้สอดคล้องรองรับกับภาคชนบทนี้ประการหนึ่งจะต้องให้ชนบทเป็นตลาดที่มีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งย่อหมายถึงความว่า จะต้องปรับโครงสร้างรายได้ของประชากรในชนบท

แต่ผู้เขียนไม่คิดว่า การเปลี่ยนแปลงในทิศทางนี้ จะเป็นไปได้มากนักภายใต้โครงสร้างของทุนไทย

ขบวนการก้าวหน้าใดก็ตามที่ปราศจากจะเสนอ-
ทางออกสำหรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจะสามารถ
เสนอทางเลือกที่สร้างความมั่นใจให้แก่พลังมวลชนได้ ก็
ต่อเมื่อทางเลือกนั้นสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งใน
ระดับปัญหาเฉพาะหน้า โดยเฉพาะปัญหานโยบายของรัฐ-
บาล นโยบายรายได้ของประชาชนในชนบทและในเมือง
และในระยะยาว อุดมการณ์ของขบวนการจะต้องกลับมามอง
ขึ้นมาจากพื้นฐานความเข้าใจต่อสิ่งที่เกี่ยวกับโครงสร้าง-
การผลิตและโครงสร้างอำนาจในสังคมการเมืองไทย ยิ่ง
กว่านั้น ยังไม่อาจจะเลยที่จะมองสภาพความเป็นจริง ใน
ระดับสากล โดยเฉพาะในภูมิภาคเพื่อนบ้านของไทย

ภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมที่ยังผลให้ขบวนการตก-
อยู่ในโครงสร้างของการควบคุมในหลาย ๆ ด้านจาก
อำนาจท้องถิ่น ซึ่งประสานกับอำนาจรัฐโดยส่วนรวม การ
เคลื่อนไหวเรียกร้องอย่างอิสระของชาวไร่ชาวนาจำต้อง
อาศัยการหนุนช่วยจากพลังภายนอกองค์กรของชาวนา จึง
จะมีได้เป็นเพียง "เสียงนาเสียงกา" แต่ก็เป็นที่น่าเสียดาย
ว่า พลังภายนอกดังกล่าวนี้ไม่ได้เข้ามาเสริมการ
เคลื่อนไหวของชาวไร่ชาวนา โดยไม่หวังจะเก็บเกี่ยวผล
ประโยชน์ทางการเมือง ดังที่เห็นกันอยู่จากเหตุการณ์ใน
ระยะปีสองปีมานี้

สำหรับชนชั้นกรรมาชีพในเมือง อิสระในการ
เคลื่อนไหวก็ไม่ได้กว้างขวางกว่าชาวไร่ชาวนาเท่าใดนัก
ความล้มเหลวกับองค์กรกรรมาชีพในระดับสากล เป็นได้ทั้ง
ปัจจัยที่เพิ่มความเข้มแข็ง แต่ขณะเดียวกัน ก็อาจเป็นดาบ
สองคมที่แปรสภาพผู้นำกรรมาชีพไทยเป็น "กรรมาชีพตนเอง"
ซึ่งพอใจรักษาตำแหน่งของตนมากกว่าจะเคลื่อนไหว เพื่อ
พิทักษ์ผลประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพ นอกจากนี้วิกฤต-
การณ์เศรษฐกิจก็สร้างปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า ความ
ไม่มั่นคงเนื่องมาจากการลดการจ้างงาน การเลิกจ้าง
ลดเงินเดือน ฯลฯ มีแนวโน้มที่จะจำกัดอิสรภาพของการ
เคลื่อนไหวของชนชั้นกรรมาชีพยิ่งขึ้น

ในสภาพเช่นนี้ นักปฏิวัติจะเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ
ที่สุดในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมกระชั้นหรือ
นักปฏิวัติมีการระเหินหนี จะต้องมองและทำความเข้าใจกับ
สังคมโดยส่วนรวมทั้งหมด และเสนอทางเลือกสำหรับการ
พัฒนา ซึ่งประสานการยกมาตรฐานการดำรงชีวิตและ
อิสรภาพของความรู้สึกนึกคิดเข้าด้วยกัน อย่างเป็นหนึ่ง
เดียว ประวัติศาสตร์เป็นข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนถึงภาระหน้าที่และ
บทบาทของนักปฏิวัติ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม
อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียดายว่า นักปฏิวัติไทย แม้ใน
ส่วนที่ก้าวหน้าเองก็ยังไม่วายที่จะไล่ตามตะวันตก คัดค้าน
กับการถกเถียงประเด็นปัญหา ซึ่งอาจจะเติบโตจากพื้น-
ฐานที่แตกต่างจากตัวเรา การ "แสวงหา" อาจจะกลายเป็น
คำปลอบใจสำหรับการ "จับเข่าสอนแกะ" และทั้งหมด
นี้ก็เป็ภาพสะท้อน ว่าการร่วมมือแลกเปลี่ยนประสบการณ์
และการเรียนรู้ระหว่าง "นักปฏิบัติ" กับ "นักคิดนักเขียน"
ยังเป็นสิ่งจำเป็นเพียงใด ดูเหมือนว่านักปฏิวัติก้าวหน้า
ยังมีสิ่งที่จะเรียนรู้ได้อีกมากจากประวัติศาสตร์ ของกระ-
บวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ทั้งประสบการณ์ของ
ความหวังและความล้มเหลว ทั้งเชิงชั้นถ้าหากเราจะไม่
ปฏิเสธที่จะเรียนรู้

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

1. ดร.ปรานี ทินกร และ ดร. ดิเรก บัณฑิตวิวัฒน์ "ชนชั้นต่างประเทศของประเทศด้อยพัฒนาและภูมิศึกษาชนชั้นต่างประเทศ
ภาครัฐบาลของไทย" **วิกฤตการณ์ชนชั้นต่างประเทศของรัฐบาลไทย คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธ. ม.ธ.**
2. ดร.สุทัศน์ เศรษฐบุญสร้าง และ อ.ศิริวัฒน์ เนาทิมสุข (2528) "นโยบายเศรษฐศาสตร์ของเงินกู้ป้องกันประเทศ"
วิกฤตการณ์ชนชั้นต่างประเทศของรัฐบาลไทย คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธ.
3. ร.ศ.เกริกเกียรติ พัฒน์เสรีธรรม (2524) **วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย**
สถาบันไทยคดีศึกษา ม.ธ.
4. อ.รังสรรค์ ฉนะพวงพันธ์ (2523) "ระบบเศรษฐกิจไทย วิกฤตการณ์แห่งโครงสร้างฯ" **วารสารธรรมศาสตร์ 9/3.**

เอกสารภาษาอังกฤษ

1. Poulantzas, N. (1973a), **Political Power and Social Classes** (London). and (1973b),
'On Social Classes', **New Left Review**, no. 78.
2. Moor, B., (1967), **Social Origins of Dictatorship and Democracy** (London).
3. Lloyd, P. (1982), **A Third World Proletariat ?**, (London).
4. Abercrombie N., et. al. (1983), **Capital, Labour and the Middle Classes**, (London).
5. Akira Suehiro, **Capital Accumulation and Industrial Development in Thailand**, (1985)
Chulalongkorn University Social Research Institute.
6. Jenkins, R., (1984), 'Divisions over the International Division of Labour', **Class &
Capital**, no. 22.
7. Hewison, K.J., (1983), 'Development of Capital, Public and the Role of the State in
Thailand', Ph.D. Thesis, Murdoch University.
8. Bell, P.F., 'The Thai State, the Development of Capitalism, and the Rural Areas in
Thailand', Paper presented to the 3rd Thai European Seminar on "Village and State
Formation", April 1985.
9. Turton, A., (1985), 'Local Powers and Rural Differentiation', Paper presented to the
3rd Thai-European Seminar on "Village and State Formation".

10. Akin Rabibhadana & Chirsak Pinthong (1985) **Thai Rural Poverty The Village Perspective**, unpublished draft.
11. Thak Chaloeitarana (1979). **Thailand : the Politics of Despotic Perternalism**, Thai Khadi Institute, Thammasat University.
12. Saneh Chanarik (1983), 'Problem of Development in Thai Political Setting', Thai Khadi Insititute, Thammasat University
15. Kraissak Choonhavan (1984), 'The Growth of Domestic Capital and Thai Industrialisation', **Journal of Contemporary Asia**, 14/2.
14. Wittayakorn Ghiengkul, et. al., (1984), 'Report on : Employment Problems in Thailand', Chulalongkorn University Social Research Institute.
15. Kees Bot, et. al., (1982), 'Labour Absorption in Rice Cultivation in Thailand', **Labour Absorption in Rice-Based Agriculture : Case Studies from South-east Asia** (Wilbert Gooneratne ed.), Asian Employment Programme (ILO), (Bangkok).
16. Marian Mallet, (1978), 'Causes and Consequences of the October '78 Coup', **Thailand Roots of Conflict**, (Andrew Turton, et.al., eds.), (London).
17. Berberoglu, B., (1983), 'The Class Nature of the State in Peripheral Social Romnation', **Journal of Contemporary Asia**, 13/3.
18. Somsak T., et. al., 'Labour Intensive and Small Scale Manufacturing Industries in Thailand', **The Development of Labour Intensive Industry in ASEAN Countries**, (Rashid Anjad ed.), Asian Employment Programme (ILO), 'Bangkok).
19. Brun, V., (1982), 'Workers and Labour Unions in Thailand' (Part 1 & 2), **AMPO**, 14/2 & 14/3.
20. A Correpdent, 'Thailand : Police Terror Strikes a Blow for the Multinationals', **AMPO**, 15/1.
21. Arnold Wehmhorner, (1983) 'Trade Unionism in Thailand-A New Dimension in a Modernising Society' **Journal of Contemporary Asia** 13/4.

พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์

...เอามวยเต็งมาไว้มีตราขายการ คือมวยคู่ อ.ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ในหัวข้อเรื่อง **"ทุน ชนชั้น และการเมืองไทยปัจจุบัน"** เท่าที่เรารอบรอมรวมทั้งในเอกสารที่แจกจะเห็นได้ว่า ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทุน-แรงงานสองฝ่าย และมีรัฐเข้ามาเป็นฝ่ายที่สาม มีการแสดงบทบาทที่แก้ปัญหาแรงงาน นอกจากนั้นกลุ่มทั้งสามยังมี Interaction ต่อกันที่จะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา ความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับแรงงานมีการขัดแย้งกันและต่อสู้กันมา ต่างฝ่ายต่างก็ส่งผลกระทบต่อรัฐด้วยกันทั้งคู่ ในหนังสือของ อ.ไกรศักดิ์ในระยะหลัง ๆ จะสังเกตเห็นได้ว่า ท่านอาจารย์ได้หันมาสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ เรื่องปัญหาการสะสมทุนในประเทศไทย และบทบาทของชนชั้นนายทุน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชนชั้นนายทุน เริ่มตั้งแต่ระยะแรกที่ อ.ไกรศักดิ์ได้ออกมาเสนอแนวคิดของท่านเกี่ยวกับเรื่อง **"ทุนหลัก"** (Dominant Capital) ที่เสนอการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาการสะสมทุน ในแต่ละยุคในสังคม โดยใช้ Concept เรื่อง **ทุนหลัก** ซึ่งยึดมั่นอยู่บนงานวิจัยของนักวิจัยชาวญี่ปุ่น และท่าน อ.ไกรศักดิ์จะมาพูดในเชิง **"มิติที่เป็นทางการเมือง"** คือ ผลกระทบในกระบวนการสะสมทุน และการพัฒนาของชนชั้นนายทุนที่มีต่อการเมืองไทย ซึ่งต่างจากที่เราเคยฟังมา คือ เรื่องขบวนการสะสมทุนทางด้านเศรษฐกิจล้วน ๆ ลักหน้อย

เท่าที่สังเกตเห็นได้ว่าท่านอาจารย์ต้องใช้ความพยายามอย่างมาก และความกล้าหาญอย่างสูงในการ Present แนวคิดของท่าน สังเกตได้ว่าท่านต้องอัดหลังลมปราณอยู่อย่างมากมาย ปรากฏว่าที่เขียนหรือข้างหน้าของแผ่นนั้นเต็มเลยนะ ฮะ คงต้องไปเทเช่นเดียวกัน ผมก็หวังว่าคงไม่ใช่ Paper สุนัขถ่ายหรือการพูดครั้งสุดท้ายของ อ.ไกรศักดิ์ และยิ่งหวังต่อไปเช่นเดียวกันว่าคงไม่ใช่การพูดครั้งสุดท้ายของผู้ดำเนินรายการปรายและผู้วิจารณ์ด้วย ซึ่งคงต้องใช้ความกล้าหาญพอ ๆ กัน

จากที่ อ.ไกรศักดิ์พูดมาชั่วโมงกว่าพอสรุปสั้น ๆ ได้ว่า ท่าน อ.ไกรศักดิ์ได้ Review ถึงภาพเหตุการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเมืองไทยอย่างคร่าว ๆ ในช่วงระยะประมาณ 20 กว่าปีนับว่า การเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมาย กระบวนการ Break ในสังคมไทยเริ่มประมาณ ปี 1968-70 ซึ่งเป็นการ Break ที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจโลกและการเมืองโลก ในด้านเศรษฐกิจโลก เกิดเศรษฐกิจยุคใหม่ขึ้นมาพร้อมกับการพ่ายแพ้ของสหรัฐอเมริกาในอินโดจีน ซึ่งสิ่งนี้มีผลกระทบอย่างยิ่งที่ทำให้กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ การเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก

ท่าน อ.ไกรศักดิ์ ได้มองถึงพลังทางการเมืองส่วนต่าง ๆ 2-3 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกคือ ส่วนของชนชั้นนายทุนซึ่งก็จะมี Faction ต่าง ๆ ของมัน มีพวกนายทุนเดิมจากข้าราชการเก่า นายทุนเอ็น และนายทุนที่มาจากศักดินาเก่า ซึ่งส่วนนี้มีการกระทำต่อกันและต่อสู้กับฝ่ายอื่น ๆ ที่สำคัญฝ่ายทหาร และฝ่ายประชาชนผู้ใช้แรงงาน กรรมกร ชาวนา อีก การเปลี่ยนแปลงในช่วง 14 ตุลาคม - 6 ตุลาคม ได้นำมาสู่การเกิดขึ้นของสิ่งที่เราเรียกกันในปัจจุบันว่า **"ระบอบรัฐสภาแบบครึ่งใบ"** ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทั้งรัฐ สถาบันกษัตริย์ และพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนมีการประสานร่วมมือกัน ในขณะที่ประชาชนผู้ใช้แรงงานยังไม่ได้มีการพัฒนาที่ศึบหน้าขึ้นมา ถึงแม้ในช่วงระยะหนึ่งจะมีความพยายามขึ้นมาบ้างจริง แต่ว่าชะตากรรมของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ และสหภาพแรงงานต่าง ๆ ครอบงำปัจจุบันนี้มันก็ได้ให้ข้อยืนยันแก่เราแล้ว

จุดสำคัญหนึ่งคือ อ. ไกรศักดิ์ พยายามที่จะย้ำอย่างมากในตอนท้ายก็คือ หน้าที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยของชนชั้นนายทุนไทย อ. ไกรศักดิ์ได้พูดอย่าง Clear Cut มากกว่า ชนชั้นนายทุนไทยไม่ได้ต้องการประชาธิปไตยอย่างน้อย ในแนวที่ประชาชนผู้ใช้แรงงานเองหรือต้องการ สิ่งที่เขาต้องการที่ อ. ไกรศักดิ์ เขียนไว้ (อาจารย์ไม่ได้อ่าน) คือ สิ่งที่ชนชั้นนายทุนต้องการเพียงเท่านั้น คือ รัฐบาลที่มีเสถียรภาพ ประสิทธิภาพ และมีความมั่นคงพอ ซึ่งจะช่วยให้มีบรรยากาศทางธุรกิจที่ดี เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่า พฤติกรรมของชนชั้นนายทุนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้มันเป็นเช่นนั้น

ก่อนที่เราจะเรียนเชิญท่าน อ. ไชยรัตน์ ซึ่งมาจากวิทยาลัยการปกครองกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ที่นั่งอยู่ทางขวามือของผม ความจริงผมควรแนะนำตั้งแต่แรก มัวแต่ต้นตัมกับ Sheet ของ อ. ไกรศักดิ์ ต้องขอยอมรับว่า เป็นผู้กล้าหาญกล้าทำสิ่งที่ห้จะชี้แจงวิจารณ์ Comment ใน Topic นี้ แต่ก่อนที่เราจะเข้าสู่ Section นี้ จะขอเรียนเชิญท่านผู้ฟังทุกท่าน Break วันพรุ่งนี้มาพบเป็นการผ่อนคลายก่อน

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร

กล่าวโดยทั่ว ๆ ไป บทความที่มีชื่อว่า **"ทุนชนชั้น และการเมืองไทยปัจจุบัน"** นี้ไม่ได้ให้อะไรใหม่เลย ไม่ว่าในแง่ข้อถกเถียงหลัก หรือ ทฤษฎีหัวใจของ Paper ที่ อ. ไกรศักดิ์พยายามนำเสนอ คือ การเพิ่มของบทบาทของทุนในกลไกรัฐ หัวใจ (Theme) นี้มีผู้หลายท่านพูดไว้แล้ว ฉะนั้นจึงไม่มีอะไรใหม่ แต่มีลักษณะเด่นมากมายหลายประการใน Paper ซึ่งผมขออุปมาชี้ให้เห็น

ลักษณะอย่างหนึ่งเป็นรูปธรรม เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นว่า มีการเพิ่มบทบาทของทุนในกลไกรัฐอย่างไร แต่ โดยเอาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจริง ๆ ที่ทุกท่านรู้หมดถ้าท่านอ่านหนังสือพิมพ์ แต่อ. ไกรศักดิ์ทำหน้าที่เป็นนักคิดคดอดีต การที่ใช้ก็คือ Marxism Glue ติดเข้าไป นี่คือลักษณะเด่นมากเป็นการพยายามผูกช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับข้อเท็จจริง หรือในทางภาษา Marxism เรียกว่า Praxis

นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของ Paper ที่ผมอยากชี้ให้เห็น คือ วิธีการนำเสนอ อ. ไกรศักดิ์ สไลด์เรียบง่าย เป็นกันเอง สะท้อนบุคคลิกส่วนตัวคือเรียบง่าย

จุดเด่นอีกอันซึ่งท่านไม่ได้พูดไว้ในอภิปรายคือ การลดบทบาทของสถาบันข้าราชการ ผมว่าสำคัญมาก มันนำไปสู่การต่อต้านทฤษฎีของนักคิดตะวันตก 20 ปีที่แล้ว ถ้าท่านเรียนการเมืองการปกครองไทย จะมีหนังสือเขียนเกี่ยวกับเมืองไทยเพียงไม่กี่เล่ม เล่มหนึ่งคืออาจารย์ของผม ชื่อ Row W. Riggs หนังสือชื่อ Thailand : The Modernization of Bureaucratic Policy มองว่าสังคมไทยเป็นสังคมนายาการ ข้าราชการครอบงำทุกอย่าง อ. ไกรศักดิ์พยายามแสดงให้เห็นว่า **"...ด้วยผลอันแล้ว ๆ ของทุนนิยม ระบบข้าราชการก็ได้ขาดลอยไปจากสังคมไทย"** คือตอนมีระบบข้าราชการไม่ค่อยจะมีน้ำหนักเท่าไร ไม่ทราบว่ามีมติความถูกต้องหรือเปล่า

ลักษณะเด่นประการสุดท้ายที่ผมมองเห็น คือ การวิเคราะห์สภาพสังคมนายาการเมืองไทยแบบองค์รวม (Totality) ไม่ได้แยกส่วนว่าจะมองแต่เศรษฐศาสตร์ มองแต่การเมือง มองแต่สังคม แต่ อ. ไกรศักดิ์มองหมด พยายามให้ภาพรวม และที่เด่นกว่านั้นคือ การมองทางด้านความสัมพันธ์ทางชนชั้น (Class Relation) อ. ไกรศักดิ์ไม่ได้พูดตอน Present แต่เอาตัวอย่างจริง ๆ มาให้เห็นเลยว่า มีการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นอย่างไร

ผมพยายามจะเสนอให้เห็นว่า เบื้องหลัง (Paper) อ.ไกรศักดิ์คืออะไรซ่อน ๆ อยู่ และที่สำคัญว่าการเน้นความสัมพันธ์ทางชนชั้น ก็คือ การให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในการวิเคราะห์การเมืองไทย ถ้าเราจะเข้าใจสภาพสังคมไทย เราผ่านเลยไม่ได้ มันเป็นพลังทางการเมืองอย่างหนึ่ง แม้ว่าจะอาศัย Secondary Source จาก อ.ทักษ์ แต่การตัดต่อทำได้มากเป็นจุดเด่น เป็นมรดกหลักอิ Marxism มอบให้กับทฤษฎีทางสังคม ผมจะขอยกขัปก Trotsky ในหนังสือ The Demanent Revolution and Result and Prospelt พูดถึงวิธีการ Marxism "...Marxism is a Best all of a Method of Analysis not Analysis of Text but Analysis of Social Relation" แปลเป็นไทยได้ว่า "เพื่อสิ่งอื่นใดทั้งหมด ทฤษฎี Marxism ก็คือ วิธีการวิเคราะห์ แต่ไม่ใช่วิเคราะห์วัตถุหรือสิ่งของแต่ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในสังคม" Social Relation มันกว้างกว่า Class Relation หน่อย

ผมเรียนให้ทราบแล้วว่า เส้นผ่าของ อ.ไกรศักดิ์ คือ ความเรียบง่ายในการนำเสนอ แต่ตอนนี้มีผมทำให้ท่านเห็นว่า ความเรียบง่ายของอาจารย์นำไปสู่ความวุ่นวายของทฤษฎี มีประมาณ 2-3 ข้อที่ผมตั้งเป็นข้อสังเกต

ข้อแรก เกี่ยวกับข้อสมมติฐานทางทฤษฎีของ อ.ไกรศักดิ์หรือเครื่องมือในการวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองและเศรษฐกิจ ประการแรก ต้องเข้าใจระยะเวลามาร์กซิสต์วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ไม่ได้วิเคราะห์วัตถุอย่างพูดถึงชนชั้น ก็ไม่ได้พูดถึงนาย ก. นาย ข. พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น ฉะนั้นเมื่อเราไม่ได้วิเคราะห์สิ่งของ แต่เราวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Social Relation) เช่น การครอบงำ การกดขี่ การขูดรีด ฯลฯ นักทฤษฎีที่ว่า ความสัมพันธ์เหล่านี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ถ้ามันไม่ได้มาจากวิถีการผลิตอันหนึ่งอันใด ซึ่งครอบงำสภาพสังคมในขณะนั้น นักทฤษฎีที่จะเกิดขึ้นต่อมามีถ้าเราไม่มีามเรื่องชนชั้น คือนักทฤษฎี Eric Wright เรียกว่า Class Location เราจะบอกได้ไหมว่านาย ก. อยู่ Class อะไร ถ้าไม่รู้แล้วคน ๆ หนึ่งมันอาจอยู่หลาย Class เวลาวิเคราะห์ แล้วจะทำยังไง เป็นปัญหาที่มาก ซึ่ง อ.ไกรศักดิ์ได้พูดถึงใน Paper ตอนแรก ถึงพวก Productive Labour, Unproductive ผมฝากไว้ด้วย

ประการที่สอง ชนชั้นนั้นเป็นแต่สิ่งที่มีทฤษฎีคิดขึ้นเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ หรือที่ผมบอกว่าเป็น Theoretical Construct หรือเป็น Category หรือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ อันนี้มักเถียงกันมากเหมือนกัน ผมจะยกตัวอย่างของคนที่เห็นว่า เรื่องชนชั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่นักทฤษฎีคิดขึ้น แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ E.P. Thompson หนังสือของเขาชื่อว่า The Making of The Ewlish Working Class พยายามจะบอกว่า ชนชั้นนั้นไม่ใช่สิ่งที่นักวิชาการคิดขึ้นหรือ อยู่ในห้องทดลอง แต่สามารถพบได้จริง ๆ ในโลก นี่คืออีกด้านหนึ่งของการที่ถกเถียงต่อจากท่าน อ.ไกรศักดิ์ ผมเพียงแต่นำมาเสนอว่า มันมีภาพอีกภาพหนึ่งให้มอง

เมื่อเรามองเห็นว่า ชนชั้นมีจริง เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เกิดขึ้นในทฤษฎีหรือห้องทดลองของนักวิชาการแล้ว มีนักคิดฝรั่งเศสคนหนึ่ง คือ Nicos Poulantzas สรุปว่า การที่จะดูหรือวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางชนชั้น เราต้องมาดูที่การต่อสู้ทางชนชั้น เขาบอกว่า "...Classes have Existence only in the Class Struggle" ซึ่ง อ.ไกรศักดิ์บอกว่า ไม่จำเป็น ไม่ต้องไปดูเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น

ฉะนั้นคำถามหรือข้อสังเกตที่ผมอยากจะฝากในวันนี้มีก็คือ ว่า ถ้าเราจะดูหรือเข้าใจความสัมพันธ์ทางชนชั้น เราจะต้องดูอย่างไร ถ้าเราไม่มองว่ามี การต่อสู้เกิดขึ้น มันมองไม่เห็นหรอกนะ ผมขอย้ำว่าผมไม่ได้บอกว่า ชนชั้นจะเกิด

ขั้นนี้คือเมื่อมีการต่อสู้พวกชนชั้น คณะอย่างกันละละ ผมบอกว่าถ้าเราจะเข้าใจความสัมพันธ์ทางชนชั้น เราต้องดูการต่อสู้ทางชนชั้น คือผมบอกว่าถ้าจะดูชนชั้นจริงๆ ๑ ต้องไปดู Mode of Production เน้นคือที่เกิของชนชั้น ถ้าพูดให้ชัด ๑ ชนชั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่ว่าถ้ามันต่อสู้กันเราต้องมาดูถึงความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนการต่อสู้ทางชนชั้นในระบบทุนนิยมก็แยกไม่ออกจากขบวนการสะสมทุน ในอดีต ขบวนการสะสมทุนไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาเศรษฐกิจการเพิ่ม (GDP) แต่รวมถึงการครอบงำทางความคิด การต่อสู้ทางความคิด การที่จะเอาอุดมการณ์ต่าง ๆ เข้ามาใส่เพื่อเอื้ออำนาจหรือตอบสนองให้ขบวนการสะสมทุนต่อไปได้เรื่อย ๆ

ข้อสังเกตประการสุดท้าย ใน Paper อาจารย์พูดถึง เรื่องรัฐน้อยมากไม่ได้ให้ความสนใจกับความเป็นอิสระของรัฐเลยนะ อ. ไกรศักดิ์ดูรัฐไทยเหมือนกับไมโครไฟต์เมกาสิ่งพูดอยู่นี้ ถ้าใครเข้ามาตีความได้ ผมก็มีอำนาจหมด แล้วรัฐก็ทำตามคนที่มาตีความรัฐ จริง ๆ มันไม่เป็นเช่นนั้น เรื่องรัฐละเอียดอ่อน สลับซับซ้อน ถ้าพูดให้แคบอีกนิด อ. ไกรศักดิ์ยังมองคล้าย ๆ พวก Orthodox Marxist หรือว่าค่อนข้างเกรงตรง คือเห็นว่ารัฐเป็นได้แค่เครื่องมือของชนชั้นครอบงำ และเดี๋ยววันหนึ่งมันจะเข้ามาครอบงำรัฐ ฉะนั้นรัฐก็ทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองชนชั้นนายทุน อะไรทำนองนี้

การพยายามย่อส่วนอำนาจรัฐ มาเป็นอำนาจของชนชั้น มันมีข้อเสียคือ ถ้าเรามองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บางทีรัฐไม่ได้ตอบสนองชนชั้นใดชั้นหนึ่ง รัฐอาจต้องปกป้อง "ผลประโยชน์ของชาติ" รัฐอาจจะต้องเป็นอิสระระดับหนึ่ง อิสระจากทหาร ทุน อะไรก็แล้วแต่ แต่ผมว่ารัฐควรมีโอกาสสายใจนิด ๆ อย่างนี้คือ ความเป็นอิสระของรัฐ อ. ไกรศักดิ์มองอย่างนั้นแสดงว่ามองในแง่ที่เป็น Object หรือตัวที่ถูกกระทำ รัฐไม่ได้เป็น Subject หรือตัวที่สามารถกระทำได้ ผมจะยกตัวอย่างความเป็นอิสระของรัฐ ตัวอย่างการอยู่ในอำนาจของนายกา เปรม ทำไมนายกา เปรมอยู่ในอำนาจคือ เราอาจจะมองว่า แม้ว่าตอนนั้นหรือพวกนายทุนไปมีบทบาทในกลไกรัฐมาก แต่ในขณะเดียวกัน Faction หรือส่วนย่อยต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าไปครอบงำหรือยึดกุมความเป็นใหญ่ในรัฐได้ มันก็เกิดช่องว่าง เมื่อเกิดช่องว่างนายกา เปรมก็ขึ้นมาเป็นการรวมการชั่วคราว ผมจะยกตัวอย่างที่อเมริกา ตอน President Reagan สั่งให้ทหารบุกเกาะ Grenada ด้มันไม่มีนายทุนที่ไหนไปสั่ง President Reagan ให้บุก Reagan อ้างว่า ผลประโยชน์ของชาติจะต้องส่งกองทัพเข้าไปอย่างนี้ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเลย เกาะ Grenada ไม่มีอะไร แล้วข้ออ้างว่าผลประโยชน์ของชาติ เป็นข้ออ้างที่รัฐชอบใช้เพื่อมาสร้างความอิสระในการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในขณะที่คุณ พันธ์ศักดิ์ เน้นระดับย่อย เน้นคน เน้น Actor ว่า เมืองกรุงเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะว่าอัจฉริยภาพของคุณสิน ขณะที่ อ. อภิชาติ หรือ อ. รั้งสรรค์ เป็นพวก Structuralist คือเป็นพวกโครงสร้าง มองระบบใหญ่ว่าไม่ใช่ความเป็นอัจฉริยภาพของคุณสิน แต่เป็นเพราะโครงสร้างอำนาจทางการเมืองขณะนั้น ที่ธนาคารกรุงเทพไปอิง

ที่ผมยกมาเป็นตัวอย่างก็เหมือนกับ Marxism ถ้า Marxism มองภาพรวมโครงสร้างใหญ่ของทุนนิยม จะมีการชุกคริดเกิดขึ้น ทุนจะชุกคริดแรงงาน ในขณะเดียวกัน รัฐก็เข้าไปเอื้ออำนาจทุนเพื่อให้ชุกคริดได้สะดวกขึ้น แต่ถ้าเราลงมามองในระดับย่อย คนต่อคน คุณกับผมอย่างนี้ เรามักมีความรัก ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันเกิดขึ้น ประเด็นนี้ Marxism ไม่ค่อยพูดถึงอะอะไรก็เพื่อส่งเสริมระบบทุนนิยม นี้ไม่ใช่เมื่อด้าน Marxism ผมอยากทำความเข้าใจว่า Marxism ในฐานะเป็นทฤษฎีทางสังคม มีพลังอย่างมหาศาลที่จะอธิบายการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคม เพียงแต่ว่าถ้าเราก้าวหน้าเขตเกินไป อะไรก็มาอธิบายด้วยการกดขี่ชุกคริด บางทีมันก็อาจจะมีปัญหาในแง่ทางออก

ปัญหาอีกอันหนึ่งที่ผมเห็นว่า เป็นจุดอ่อนของ Marxism ในเรื่องของวิชาความรู้ (Epistemology) พยายามมองว่ามีความขัดแย้งระหว่างชนชั้น เป็นความขัดแย้งซึ่งไม่สามารถประนีประนอมกันได้เลย ผมยังสงสัยว่า มันจะ

จริงขนาดไหน ผมไม่ได้พูดเพื่อนายทุน โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ เรื่องบางเรื่องน่าจะพูดกันได้ เรายายมเอา
ทฤษฎี Marxism ของฝรั่งซึ่งคิดมา 100 ปีแล้ว มาพูดว่าความขัดแย้งระหว่างชนชั้นไม่มีวันจะประสานกันได้เลย ฉะนั้น
ถ้าชนชั้นนี้เข้มแข็ง ชนชั้นต้องทำลายไป ฝากเป็นข้อสังเกต

ที่มาจากกันด้วยทางเลือก ถ้าเราซื้อสมมติฐานทางทฤษฎีว่า ความขัดแย้งทางชนชั้นในระบบทุนนิยมเป็นความ
ขัดแย้งซึ่งประนีประนอมกันไม่ได้ ทางเลือกทางหนึ่งคือ อ.โกรคักคือว่าคือ เราไม่ต้องการนายทุนเลย ดัดนายทุนตั้งไปหมด
ถ้าเกิดชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมา มันก็อาจเป็นอย่างในรัสเซีย เป็นชนชั้นนายทุนระดับใหญ่ รัฐกลายเป็นชนชั้นมาเอง ฉะนั้น ผม
คิดว่าเราควรจะมีความลุ่มลึกอีกนิดในการมองปัญหา เพราะทฤษฎีเหมือนแวนซ์ทำให้เรามองโลก ถ้าเราใส่แว่นสีดำ อาจ
เห็นโลกรวมมืด ๆ ดำ ๆ

มีอีกนิตหนึ่งที่ยากจะตั้งข้อสังเกต คือ หน้าท้าย ๆ ของบทความ อ.โกรคักที่พูดถึงบทบาทของปัญญาชนและลัทธิ
แล้วก็ส่งสัญญาชนไปในขณะเดียวกัน คำพูด อ.โกรคักคือ ที่ว่า "ธรรมชาติของปัญญาชนไทยเป็นแบบไล่ตามฝรั่งตะวันตก
ตั้งหลักกับการถกเถียงประเด็นปัญหาซึ่งอาจเติบโตจากพื้นฐานที่แตกต่างจากตัวเรา" อันนี้เป็นข้อสังเกตที่ผมว่า Sharp มาก
ผมเลยขอลองลูกกลับไปให้ อ.โกรคักคิดนิตหนึ่ง ถ้าเกิดลักษณะปัญญาชนเป็นอย่างนี้แล้ว ข้อสังเกตก็คือว่า Marxism มันก็
ไม่ใช่ของไทย เศรษฐศาสตร์การเมืองที่เราพูดอยู่นี้ไม่ใช่ของไทย ปัญหามันมีอยู่ว่า มันจะห่างไกลจากสภาพสังคมไทยหรือ
เปล่า หรือว่ามันจะสามารถช่วยหาทางออกให้เราได้ ผมคิดว่าจะฝากไว้เท่านี้

โกรคักก็ ชูธงหัววัน

ก่อนอื่นผมขอ Comment เกี่ยวกับทฤษฎีว่าด้วยชนชั้น ผมพยายามหลีกเลี่ยงการถกเถียงในด้าน Methodo-
logy แต่มันก็ต้องตอบจนได้ ผมไม่ได้ปฏิเสธการให้ความสำคัญกับชนชั้น ผมยังอ้างอิงถึง Poulantzas 1-2, Poli-
tical Power และ Social Classes และที่ Social Classes ใน New Left 2 ฉบับ เพื่อหลีกเลี่ยงการ
โตมโง่งนจากพวกคุณตั้ง 2 หน้า คุณเห็นหรือเปล่า พูดถึงความแตกต่างระหว่างเราต้องมองชนชั้นให้สลบซับซ้อน ว่าชนชั้น
บางทีไม่ชัดเจนระหว่าง new petit Bourgeois White Collar อาจเป็นเหมือนกฎมณเฑียรบาล กฎนี้อาจเป็นเหมือน
อะไรก็ได้ Productive Labour และ Non-Productive Labour มีความแตกต่างกัน ผมใส่ไว้แล้วจะเอาอะไร
กันมากมาย ในห้องสมุดชั้นล่างของบ้านผมหนังสือเกือบ 10 กว่าเล่ม หัวด้วยข้อถกเถียงกันเรื่องชนชั้น และผมก็เหมือน
เหลือเกินเวลาอ่าน Political Power and Social Classes ของ Poulantzas เขาเขียนสลบซับซ้อนไปหมด
จริง ๆ มันสรุปมาเป็นหนังสือ ๑ บทเดียวที่จะเข้าใจ

ฉะนั้น ถ้าถกเถียงกันเรื่องนี้ ผมก็ต้องโยนไปเรื่อง Mode of Production อีก คุณรู้ไหม ในอินเดียเกือบ
จะตึกกันตายเพราะถกเถียงเรื่อง Mode of Production มันถกเถียงกันข้ามทวีป J. Banaji กับใครต่อใครกระ-
โศกเข้ามาถกเถียงกับบรรดาพวก Dependency School ต่อต้านกับพวก Non-Dependency, Neo-Classic
จนผมเหนื่อยกับมัน บางทีผมก็เหมือนกับรุ่นน้องที่กระโดดมาเมืองไทยในราว 10 ปี หลังจากนั้นก็มันก็ยังถกเถียงกันอยู่
คุณดูในรายการของเศรษฐศาสตร์การเมืองในระยะ 3-4 ปี ก็ถกเถียงกันเรื่องนี้มีมาตลอดเวลา ผมอยากจะหลีกเลี่ยงมัน
แล้ว ผมตามเขาไม่ทัน ผมมันแก่แล้ว บางทีภาษาก็ทูลราเหลือเกิน Hard Line มันง่ายกว่า มันไม่สลบซับซ้อนนัก เรื่อง
State ผมให้ความสำคัญกับมันน้อยไป อันนี้จริงผมขอแสดงความคิดเห็น แต่ผมไม่เข้าใจเท่าไรเลยว่าคุณหมายของ
Poulantzas ว่าด้วย Relative Autonomy ของรัฐมันคืออะไร เช่น คุณยกตัวอย่างมา 2 ประเด็นแต่คุณไม่ได้ขยาย
110

ในประเด็นของเปรม เรื่อง Foreign Policy ของรัฐบาลไทยนั้น Relative Autonomy ต่อวิถีการผลิตในเมืองไทย หรือผลประโยชน์ของชนชั้นอย่างไร ผมก็ต้องขบปฏิเสธ เช่น กษัตริย์ปฏิบัติที่จะประนีประนอมกับเวียดนามของรัฐบาลไทยปัจจุบัน มันมีความหมายและเกี่ยวข้องต่อการสถาปนาโครงสร้างอำนาจรัฐ เช่น ท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปัจจุบันนี้ ฝ่ายทหารสามารถที่จะเรียกร้องงบประมาณของกระทรวงในการซื้อ เอฟ.16 จากอเมริกาและจากจีน จีนบอกว่า "Army Gets Twenty Four Battle Tanks From China" แต่ผมปฏิเสธไปว่าไม่ได้รับ แต่ตามตัวข้อนี้ ใต้เป็นใหญ่ (จากจีน) มาแล้วรื้อกว่ากระบอกล มันมีความหมายว่า คุณต้องรักษาอำนาจทหารไว้ภายในเมืองไทย เพื่ออะไร ? มันก็เกี่ยวข้องกับการกศศึกษาทางชนชั้นใช้ใหม่ซะ ทหารเป็นส่วนหนึ่งรักษาความมั่นคงภายในประเทศ คุณลองไปเดินชมหน้ากระทรวงกลาโหม มันได้ชัดเอา เป็นต้น การควบคุมโดยเฉพาะการเคลื่อนไหวในชนบทอาศัยทหารมาก เพราะฉะนั้นมันต้องมองในแง่นี้ด้วย

แต่ในแง่หนึ่งมันก็ไม่ใช่ว่าเป็นทางออกที่ดีสำหรับทฤษฎีไทยด้วย เพราะว่าทฤษฎีไทยอาจจะต้องการตลาดในอินโดจีนมากขึ้น ผมเขียนไว้แล้วในนี้ว่า แนวทางของรัฐบาลมันไว้ประสิทธิภาพอย่างไร โดยเฉพาะนโยบายการต่างประเทศนี้ นายทุนขนาดเล็ก ขนาดกลางยังต้องการอาศัยความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านมากในการค้าขาย มีการประชุมผู้ว่าฯ ท้าวกอสินเมื่อเร็ว ๆ นี้เรียกร้องให้รัฐบาลเปิดชายแดนค้าขายประจําเขตสหกรณ์สิ่งทอ คุณเดช บุญหลง เคยยื่นต่อรัฐบาล 2-3 ครั้งแล้วให้มีการเปิดการค้าระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนมากขึ้น แต่ลี้หนี เศรษฐศิลา บอกว่าไม่ได้ เรายังต้องถือในสิ่งจะว่าประเทศเขมรนั้นมีสิทธิที่จะปกครองโดยไม่มีทหารต่างชาติมาอยู่ในนั้น อย่างไรก็ตาม เราเห็นสิ่งศบร์ค้ากับอินโดจีนมากกว่าเมืองไทยไม่รู้ก็เท่า การค้าขายเกือบ 4 พันล้านบาท ไทยเพียงรื้อกว่าล้านเท่านั้น และถ้าบอกว่าประเทศอินโดจีนไม่มีสิทธิที่จะจ่ายเงินต่อสินค้าไทย มันก็ผิด จีนค้าขายกับเวียดนามมากกว่าไทยอีกทั้ง ๆ ที่จีนเป็นศัตรูหลักของเวียดนาม แต่มันสะท้อนอย่างหนึ่งว่า นายทุนภูมิปัญญาใหญ่ของไทยไม่สนใจในตลาดอินโดจีนเท่าไร นายทุนภูมิปัญญาใหญ่กับตลาดญี่ปุ่น ประเทศ EEC และกับอเมริกามาก เพราะฉะนั้นในเรื่องเกี่ยวกับอินโดจีน เขายอมทหารในแง่ที่ว่า ทหารต้องการรักษาให้เวียดนามเป็นศัตรู เราก็คงรักษาเอาไว้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือโลกของรัฐส่วนหนึ่งกับชนชั้นมันเกี่ยวข้องกับอันนี้ด้วย

ถ้ายกตัวอย่าง Relative Autonomy ใน Foreign Policy ของ Reagan ในที่ Grenada ที่คุณยกขึ้นมา อย่างลึบว่าประมาณของ Reagan ก็คือ งบประมาณที่จะสนับสนุนการสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์อย่างขนาดหนัก ใน West Coast ของอเมริกามันเกี่ยวข้องกับการทำสงคราม มันต้องมีตรอกในการทำสงคราม อย่างลึบว่า อำนาจของ Reagan ขึ้นมาได้ก็จากพวกบรรดานักอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมทหารทั้งนั้น ถ้าคุณจะไปบุกนิคารากัวซึ่ง Reagan อยากทำใจจะขาด แต่ไม่สามารถทำได้เพราะตัวเองคาดคะเนไว้แล้วว่า ถ้าบุกไปอาจจะสูญเสียชีวิตมากกว่า 40,000 คน เพราะฉะนั้นมันไปขัด Grenada ดีกว่า มีประชากรเพียง 200,000 คน เท่านั้น มันมีตรอกของมัน ผมกลับมาม่าว่าจะมากกเถียง Relative Autonomy ของ State ผมก็ยังไม่สามารถที่จะยอมรับ ในข้อถกเถียงของ Poulantzas เท่าไร

ส่วนนี้เกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงจากระบบทฤษฎีไปสู่ชนชั้นการมาชีพขึ้นมาเป็นนายทุน ก็ถกเถียงกันอีกนานผมเชื่อว่าเป็นสิ่งทฤษฎียังดีกว่าทฤษฎีแบบไทย ๆ แล้วเรื่องไทย ๆ หรือ Marxism ไม่ใช่เป็นแบบไทย ๆ มันไม่มี ความหมายอะไรแล้ว เป็นหน้าแรกที่ผมเขียนไว้เกี่ยวกับตรอกที่บอกว่า นี่คือประชาธิปไตยแบบไทย ๆ เราก็คงยอมรับไป มันเหมือนกับเป็นสิ่งที่เกิดมาเป็นสัญชาตญาณของคนไทย มันมีสิ่งลึกลับ เราไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามหรืออธิบายกับมัน ส่วนใหญ่ที่ บ้านผมก็บอกว่า ไปว่ามันทำไม เดือดร้อนไปทำไม นี่ก็แบบไทย ๆ อยู่แบบไทย ๆ อันนี้ผมยอมรับไม่ได้ไทย ๆ หมายถึงอะไร

ให้ผมพยายามเขียนด้วย ผมก็เลยยก Barrington Moore มา ซึ่งคุณบอกว่าผมเป็น Hard Line Marxist Barrington Moore ก็ไม่ใช่ Marxist เพราะฉะนั้น ก็อนุญาตให้ผมมีลักษณะเป็นมนุษย์บ้างก็แล้วกันละ

ผมเป็นนักกฎหมายไทย ผมล้มล้มหลายเล่มมาตั้งแต่ปี 1 ปี 2 บางคนนอกจากคุณมาบ้าน ผมเห็นขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของเขา เพราะการนิเทศศาสตร์ดีเหมือน ลัทธิ พทท. วิวัฒนาการของเขาเป็นดีเลือกใส่ แต่ไป ๆ มา ๆ มันกลายเป็นสิ่งที่สะท้อนความต้องการที่อยากจะเรียนรู้ทฤษฎีมากขึ้น ๆ จากการหุ่ตัวไปอ่านหนังสือกันมา ที่มันแตกต่างกับนักกฎหมายในฝรั่งเศสหรืออังกฤษ ก็คือว่า พวกเขามันเริ่มทฤษฎีพื้นฐานตั้งแต่แรก แหล่งที่มาของลัทธิมาร์กซ์คุณต้องอ่าน Hegel อ่าน Kant ต้องอ่านใครต่อใครเพราะฉะนั้น การตกเถียงมันเป็นประโยชน์มากกว่าที่มาเป็นลักษณะ Eclectic ในเมืองไทยค่านี้อาจจริง ๆ เหมือนกับจับแพะชนแกะ มันไม่ได้นำไปสู่อะไรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรากำลังสนใจ ในชั้นสังคมไทยเกี่ยวกับชนชั้นกรรมาชีพไทย เกี่ยวกับชาวไร่ชาวนาไทย ผมเสียใจที่ว่า เวทีของพวกเขา Marxist มันไม่มีแล้วในด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพ แตกกลายเป็นเวทีของพวกเขาอย่างนายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ หรือเจิมศักดิ์ นี้อาจคิดว่า ไปอีกมิติหนึ่งของพวก Neo-Classical ที่ตอนนั้นมาเป็นตัวแทนของการต่อสู้ทางชนชั้น ซึ่งควรจะเป็นพวก Marxist มากกว่า ใช่ไหมละ นี่เป็นสิ่งที่ผมเป็นห่วง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร

ความขัดแย้งทางชนชั้นมันเป็นความขัดแย้งที่ประนีประนอมกันได้ไหม เพราะเหตุว่าเวลาตะวันตกเขามองจะสุดข้าวขาว-ดำ ช้าย-ขาว ในขณะที่เราชาวเอเชีย หยัดกับหยินสามารถอยู่ด้วยกันได้ เป็น The Unity of Opposite เดียวนี้เขากลับมามองทางพุทธ มีหลายท่านอย่างพระประไพ ท่านอย่างหัวเราะนะชะ อัมมีซีเรียลมาก ถ้าเรายังจะต้องตามกันฝรั่งอย่างที่ต้องจะเป็นอยู่ มันก็ไม่อยู่ตรงไหน

พันศักดิ์ วิญญรัตน์

อ.โต้งชัด ๆ มาทางผม วันนี้เป็นวันสุดท้ายของการสัมมนา น่าจะมีสิทธิพูดถึงเรื่องมติของการสัมมนาครั้งนี้ด้วย ผมมาคุยกับพวกเศรษฐศาสตร์การเมืองข้างคนสองคน ผมก็รู้มาว่าเขาเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎี ผมก็บอกกับ อ.โต้งว่าอย่างนี้นักเศรษฐศาสตร์ IDRI หรือที่สถาพัฒนาฯ หรือคนมางคนในกระทรวงการคลังกำลังจะวางนโยบายกู้เงินเป็นหมื่น ๆ แสน ๆ ล้านเหรียญ เพื่อวางอนาคตใน Industrial Development ใน Eastern Seaboard ในเมืองไทยขึ้นมา คนที่อ้างตัวเองว่าเป็นนักคิดไม่สามารถให้รายละเอียดตอบโต้หรือหาทางมี Democratic Dialogue ที่มีเนื้อหา มีข้อมูลกับผู้ซึ่งเป็น Technocrat ใหญ่ คือ อำนาจรัฐใหม่ อีก Element หนึ่ง ในสังคมไทย คืออำนาจของ Technocrat ที่มีข้อมูล มีอำนาจซื้อข้อมูล มีอำนาจที่จะปิดบังข้อมูลเหล่านี้ได้แล้ว เมื่อเราไปหลงเรื่องทฤษฎีเท่านั้น มันก็จะมีปัญหาที่จะปรากฏขึ้นเป็นจริงต่อไป หรือเขาอาจจะเสนอเรื่องดีมาก เราก็ไม่เข้าใจเพราะอ่านรายงานของ Merchant Bank ไม่ออก เมื่อกลับมาขอเสนอแมงคกรุงเทพ ที่อาจารย์พูดมันก็จะกลับมาปัญหา คือว่าผมไม่ได้ไม่ให้ความสนใจต่อโครงสร้างแล้วไปให้ความสนใจแต่ต่อตัวบุคคล ผมคิดว่าเผด็จการบุคคลมันก็เป็นจริงและยังไม่ตาย มันเกิดขึ้นและมีมันทำแมงคกรุงขึ้นมา และมันก็เป็นอยู่จับต้องได้ คุณลองไปเตะตึกดูซิ เจ็บเท้าแน่นอนมันมันเป็น Elements of Facts ถ้าถามว่า เรามาพูดกันถึงทางเดินของกลุ่มทุนในเมืองไทยที่เข้าสู่ตลาดเงินทุนระหว่างประเทศนั้น เขาได้เลือกทางเดินอย่างไร ประกอบด้วยส่วนประกอบอย่างไรและบุคลิกของการเดินทางอย่างไร เราก็ต้องมีข้อมูลใช่ไหมครับ ถ้าเราไม่มีข้อมูลเราเอาหนังสือของนักหนังสือพิมพ์ง่าย ๆ ที่จะได้อ่านเรื่อง 150-300 บาท ก็คือ ปรากฏ และตีตรงเลียบ่า เท่ากับความสำเร็จในวงการ

แม้ว่าเราผิดหวัง ต่อสู้กันมาไม่รู้กี่ยุคแล้ว ถ้าเราไม่มี Elements of Facts เข้ามา Support ว่าสิ่งที่เรียกว่าเป็นตัวการทุนนั้น ได้มีวิถีทางชีวิตและการดำเนินทางของเขายังไงมา มัทธิงค์ไม่เป็น Elements of Truth เพราะฉะนั้นมัทธิงค์ก็เลยกัน เรื่องทฤษฎีไม่เป็นจริงสิน ผมเข้าใจทางกลุ่มในนี้ทั้งหมด ถ้าเมื่อไหร่ท่านและทั้งวิถีทางหาสาค์ มาเอาชื่อ ชาย เข้าใจ Information แล้ว ผมว่าท่านต้องเป็นผู้มี Surplus Wealth มาก ถึงทำสิ่งที่ทำกันอยู่ได้ ผมเอาแค่นี้ก่อน

ศิริ ผาสุก

เกี่ยวกับเรื่องชนชั้น ผมเห็นว่าความขัดแย้งทางชนชั้นเป็นความขัดแย้งที่ไม่มีมีการประสานกันได้ มันเกิดจากผลประโยชน์ อย่างราคาข้าว ถ้าชาวนาแก่ต่อสู้ให้ได้ว่าค่าสูง แก่ก็มีชีวิตดีขึ้น ถ้ากรรมกรแก่ต่อสู้ให้ได้ค่าจ้างแรงงานสูง แก่ก็มีชีวิตดีขึ้น ทีนี้คนที่ไม่ได้มีอาชีพอย่างนี้ จะต่อสู้ไปทำไม ถ้าไม่มีอาชีพอย่างนี้ก็ต้องมีอาชีพในการเอาเปรียบพวกนี้ ไข่มุขครับ ถ้าพวกนี้ต่อสู้ไปแล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็พยายามที่จะไม่ให้ได้รับชัยชนะ มันก็มีอยู่แค่นั้น เพราะถ้าเมื่อไรชาวนากรรมกรต่อสู้ชนะ พวกนี้มันหัดหากินเท่านั้นเอง ความขัดแย้งมันไม่มีทางประสานกันได้ นี่คือความเห็นของผม

ทีนี้เรามามองถึง Marx ผมเห็นอย่างหนึ่งว่า Marxism ไม่ใช่ทฤษฎีในคัมภีร์ แต่เป็นตำราของการปฏิบัติตลอดชีวิตของเขาคนที่ปฏิบัติตาม Marx ไม่ใช่ทฤษฎีวิชาการในห้องอย่างนี้ ฉะนั้น บางสิ่งบางอย่างที่ออกมาจากสังคมนิยมเสียอยู่นิดเดียวว่าเอเชียเป็นสังคมนิยม แต่ Marx วิเคราะห์ในสังคมนิยม แต่การวิเคราะห์สังคมนิยมของ Marx มันชัดเจนกว่าทุกทฤษฎี แต่คนที่จับประเด็นเอา Marxism มาใช้ในเมืองนี้ จับมาถูกต้องแล้วหรือยังเท่านั้นเอง

มนตรี เจนวิทย์การ

ผมมีข้อคิดเห็นเล็กน้อย และจะถาม อ.ไกรศักดิ์ด้วยนะฮะ เมื่อกี้ อ.ไชยรัตน์ ได้พูดถึง ความเป็นอิสระของรัฐ ผมเคยนึกคิดมาเหมือนกันว่า ใครที่เป็นรัฐ อันนี้ไม่สามารถตอบได้มีบางพวกบอกว่า กฎหมายนั่นแหละคือตัวแทนของรัฐ ใครจะนิติกฎหมายก็ถือตั้งแต่นายกฯ ลงมาถึงชาวบ้าน เรามีสหิธิจะจับได้ แต่ผมก็ไม่เคยเห็นใครไปจับนายกฯ นอกจากว่าตกระប់แล้ว ปปป. ทำได้ไหมครับ ผมคิดว่า อเมริกาในแง่อำนาจมีมากกว่าไทยหน่อย รัฐมนตรีมีจับได้ F.B.I. จับได้ (รัฐหมายถึง) ข้าราชการอาชีพหรือเปล่า ก็ไม่ใช่อีก Eastern Seaboard นี่เป็นตัวอย่างข้อที่ติดกันสุดสุดหมด ผลประโยชน์ใคร? รัฐหมายถึงนักการเมืองหรือเปล่า ผมก็ว่าไม่ใช่แน่นอนอย่างที่พูดมา เพราะฉะนั้น อย่างที่คนไชยรัตน์ยกตัวอย่างของนาย Reagan ผมเห็นด้วยครับ คุณไกรศักดิ์ว่า เป็นตัวอย่างที่ผิด ตัวอย่างเปรมก็คิดเหมือนกัน เพราะเหตุว่าถ้าเราพูดถึงในแง่ ถ้าเปรมตั้ง กรอ. ขึ้นมาในลักษณะที่เปรมเป็นอิสระในแง่เป็นตัวแทนของรัฐ กรอ. มันน่าจะมีความหมายของกรรมกรและเกษตรกรด้วยแต่ไม่มี ผมคิดว่าในแง่มันเป็นการพยายามของพวกนักคิดสมัยใหม่ที่จะเอาคำว่า relative autonomy เข้ามาใช้

อีกอันที่ผมอยากจะถาม อ.ไกรศักดิ์ 2 ข้อด้วยกัน ข้อแรก ผมอยากจะให้ลองวิเคราะห์ในกรอบของชนชั้นและการเมืองไทยซึ่งเป็นหัวข้อของคุณไกรศักดิ์ที่ว่า การเคลื่อนไหวต่อสู้ของนายพลคนหนึ่งเป็นเรื่องของตัวบุคคลหรือชนชั้น ถ้าเป็นเรื่องของชนชั้น จะวิเคราะห์อย่างไร ผมอยากฟังอันนี้ข้อสอง อยากจะให้ อ.ไกรศักดิ์วิเคราะห์ตัวเอง ผมไม่อยากจะ

เรียกท่านว่า Orthodox Marxist ผมเคยได้ยินคนวิจารณ์ท่านว่า ท่านเป็นนักทฤษฎีขอยราชครู เป็นซ้ายค็อพพิชอป วัลมี ผมอาจจะเรียกท่านว่า เพชฌฆาตแห่งความเครียดก็ได้

ไกรศักดิ์

- ขอสิทธิที่ไม่ตอบโต้ใหม่ ทำไมต้องเอาเรื่องส่วนตัวมาพูดด้วย บางทีมันเลือกไม่ได้ว่าจะเกิดอย่างไร ผมช่วยไม่ได้ พ่อแม่เกิดมันกันขึ้นมา ผมมาจากชนชั้นกษัตริย์ ซึ่งครอบครัวแปรสภาพจากข้าราชการมาเป็นกษัตริย์ ถ้ามองในแง่อื่น ผมก็อยู่ในชนชั้นชั้นนี้จนรัฐทางวัตถุ ผมเป็นซ้ายทางความคิด อันนี้แน่นอนค่อนข้างจะยึดหยัด วัตถุประสงค์พยายามจะมุ่งไปสู่อันนั้น แล้วก็ชอบวัตถุของทุนนิยมเหมือนมัน เราชอบรถซึ่ง สิ่งคนนิยมก็ซื้อรถซึ่งได้สิ่งคนนิยมก็ซื้อรถได้ ไม่จำเป็นต้องไปซื้อกระบะหรือชั้นรถเมล์อย่างเดียว

ถ้าพูดถึงอาทิตย์ กำลังเอกที่จะต่ออายุ ผมเอามาจาก Poulantzas บอกว่าข้าราชการชั้นสูง ส่วนหนึ่งเป็น Part of the Bourgeoisie ก็ได้ แต่มีลักษณะในการกดขี่ขูดรีดแตกต่างกับนายทุนที่เข้าไปจัดสรรในการผลิต คือ Non-Capitalist Method of Exploitation แต่ส่วนใหญ่ข้าราชการก็มีส่วนในการกดขี่ในรูปแบบที่ไม่เหมือนนายทุนเหมือนมัน แต่ก็ปกป้องระบบ เพราะระบบทุนนิยมก็อนุญาตให้พวกนี้สามารถเก็บส่วนเกินจากระบบออกมาได้สำหรับตัวเขาเอง โดยผ่านอำนาจของรัฐ

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองของไทยคืออะไร ผมขอให้เปิดเป็นการถกเถียงต่อไปก็ได้ อย่างที่ผมว่าไว้ว่ามี้องค์ประกอบ 3 ส่วนเป็นรัฐ คือ

1. ชนชั้นกษัตริย์
2. ชนชั้นศักดินาเก่าที่อาจมีพฤติกรรมเหมือนชนชั้นกษัตริย์ในด้านการผลิต
3. ข้าราชการชั้นสูง

เมื่อว่าพวกนี้เป็นผู้ใช้อำนาจของรัฐ และส่วนอื่น ๆ คือ กลไกของรัฐ (Administrative Machinery) ก็เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ เป็นความหมายของผมแบบกว้าง ๆ ในด้านอุดมการณ์ปัจจุบันนี้ เป็นอุดมการณ์ผสมผสานประชาธิปไตยที่มีสถาบันกษัตริย์เป็นประมุข มันเป็นอุดมการณ์ที่ขัดแย้งในตัวของมันเอง

ผู้ฟัง

ขอความกรุณา อ. ไกรศักดิ์ช่วยวิเคราะห์สถาบันกษัตริย์ในอนาคตที่มีต่อสถาบันทหาร ไม่ทราบว่ามิชอบเขตจำกัดแค่ไหน

ผมตอบสั้น ๆ ให้นะฮะ ส่วนใหญ่ผมจะเอามาจากบทความของ คุณธีรยุทธ ซึ่งเขียนไว้ดีมากความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทหารกับสถาบันกษัตริย์ ก็คือ แก่นแท้ในด้านความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มันก็เปลี่ยนแปลงสถาบันทหารและสถาบันกษัตริย์ด้วย ในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ของทั้งสองสถานะ เช่น ในด้านอุดมการณ์ เดิมทีเขาใช้ศัพท์ว่า Militarization การเปลี่ยนแปลงสังคมให้มาเป็นทหารมากขึ้น จากนโยบายตั้งแต่ ร.5 สถาบันกษัตริย์กับทหารก็ค่อนข้างจะใกล้ชิดกันมากขึ้น

พระเจ้าอยู่หัวก็คือผู้นำของทหารด้วย ในเวลาเดียวกัน ทหารก็ได้ถูกบังคับให้ในประวัติศาสตร์ไทยว่าเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของชาติของประชาชน เพราะฉะนั้น ฐานทหารมาจากไพร่ ทาส Militarization ในด้านนี้แปลก ๆ

หน่วยก็คือ ส่วนหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงสู่ประชาธิปไตยมากขึ้นในสายตาของผู้เฝ้าของรัฐไทยในช่วงนั้น แต่เป็นประชาธิปไตยที่ต้อต้องมีขอบเขตและมีวินัย ภายใต้อุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่ทหารเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่มีการระดมทุนมากขึ้น งบประมาณมากขึ้น คนมากขึ้น Professionalism มากขึ้น ทุนมากขึ้น กลุ่มมีอิทธิพลขึ้น ๆ การแตกแยกที่จะมาแบ่งผลประโยชน์ที่มีอยู่ก็มากขึ้นด้วย นั่นก็คือว่า ความชอบธรรมที่ทหารจะปกครอง รัฐ ประเทศชาติต่อไป มีทหารส่วนหนึ่งที่เริ่มตั้งคำถามต่ออำนาจก็คือ ส่วนทหารที่เป็น Professional เช่น คุณเปรม คุณสิทธิ จีโรจน์ คุณสวัสดิ มองว่าทหารไม่มีความสามารถเพียงพอจะบริหารประเทศได้ เพราะว่าสังคมนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์มีนโยบายเกี่ยวกับ Eastern Seaboard เกี่ยวกับการติดต่อระหว่างประเทศ Commodity Trade Money Trade ซึ่งทหารไม่สามารถทำได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้น ส่วนนี้มันเป็นการเปลี่ยนอุดมการณ์ของทหารซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนอุดมการณ์ของสถาบันกษัตริย์มันเป็นความจริง เมื่อสถาบันกษัตริย์เปลี่ยนไปด้วยมีผลต่อการสถาบันการเปลี่ยนแปลงภายในสถาบันทหารด้วย

อีก Factor หนึ่งที่น่าสนใจก็คือ การพัฒนาของกลุ่มทหารที่ค่อนข้างจะมีอุดมการณ์แบบสังคมนิยม (National Socialist) ที่เราเรียกว่า กลุ่มทหารประชาธิปไตยที่เติบโตขึ้นมาช่วงหนึ่ง จริง ๆ แล้วเป็นกลุ่มทหารที่เติบโตขึ้นมาที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้กับ พท. ด้วยมองว่าการต่อสู้กับ พท. ไม่ใช่อยู่บนพื้นฐานของการใช้ความรุนแรงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการต่อสู้ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทางด้านเศรษฐกิจ ทหารพวกนี้เริ่มมีอุดมการณ์ว่านายทุนก็คือฝ่ายที่ทำให้เศรษฐกิจมันสร้างความลำบากต่อประชาชนส่วนใหญ่ แต่สิ่งหนึ่งที่คล้าย ๆ Lenin ในแง่ที่ว่า ทหารเหล่านี้ก็จะเปลี่ยนแปลงระบบได้ แต่ไม่ใช่แบบ Lenin ก็คือเขาไม่พูดถึงชนชั้น แต่มองเกี่ยวกับองค์กรของทหารเท่านั้น

ผมเคยไปสัมภาษณ์ยังเติร์กคนหนึ่ง ว่า **เขาของการพัฒนาชาติอย่างไร ?** คุณชื่อใหม่ว่าผมจะลงสิ่งเลยเขาบอกว่า **ปัญหาความยากจนในชนบทในภาคอีสาน ทหารสามารถที่จะแก้ไขได้** เราก็จะลงบอกแก้อีกใจที่ ? เขาบอกว่า 1. จะตรงรี่ทหาร รด. ทั่วประเทศ และ 2. ทหารที่มาวันเกณฑ์ทหารมาชุดคลองชุดบ่อทั้งหมดเลย ให้ชาวไร่ชาวนาสามารถที่จะมีไม้กินน้ำใช้ ผมตกใจเลยคือไม่ได้พูดถึงเรื่อง Engineer ว่าจะมาวัด มาชุดตรงไหนดี ตรงไหนไม้ที่จะตะบันชุดกันไปเลย จะใช้แรงงานเกณฑ์ ? นี่ก็สมัยก่อนคุณเขียนแผนที่ วิจัยของเขา-เขาคิดว่าเข้าใจความยากจนของชนบท แต่วิธีการแก้ไขผมจะสังคึกใจว่า ทหารยังสามารถจะทำได้ทุกอย่าง ในที่สุด ผมคิดว่ากลุ่มนี้ออกมาแหลมเลยจนพยายามจะประสานความขัดแย้งของ Idea ภายในทหาร ระหว่างทหารของชาติกับทหารของกษัตริย์มาเป็นอุดมการณ์ที่เรียกว่า**กองทัพแห่งชาติ** ปัจจุบันนี้ยังมีอิทธิพล คือ เอาทหารไป Identify ใกล้ชิดมากขึ้นกับประชาชน ก็สร้างความปลอดภัยในด้านการศึกษาชุดชนต่าง ชุดบ่อ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นงานที่ล้มเหลวเพราะการปฏิวัติ 1 เมษายน ซึ่งเอาอุดมการณ์นี้มาอ้าง และผมก็ไม่แน่ใจว่ากลุ่ม 1 เมษายนทั้งหมดเชื่อในอุดมการณ์นี้หรือเปล่า แต่ส่วนหนึ่งผมว่า เชื่อแน่นอน เมื่อกลุ่มนี้เดินไปอุดมการณ์ก็เลยล้มตามไปด้วย แล้วคุณก็จะเห็นว่าคดีเคย Identify กับอุดมการณ์ เช่น พลโททวย ลินาเน่ เคยออกมาแถลงการณ์ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า เราจะต้องแก้ปัญหาการเงินในเมืองไทยโดยรัฐต้องเข้าไปยึดธนาคาร แล้วใครตอบได้จากทหาร Professional โดยคุณสวัสดิคึกทึ่งหนึ่งซึ่งบอกว่า ทหารไม่ควรจะยึด ควรเป็นของเอกชน เรื่องนี้มีเป็นของ Professional กับ Social Democrat มันมีความแตกต่างกัน ผมเชื่อว่าสถาบันกษัตริย์จะสนับสนุนพวก Professional มากกว่า เสร็จแล้วพลเอกอาทิตย์ก็ไม่ใช่ Professional เท่าไร

ประเด็นสุดท้ายก็คือว่า การรัฐประหารไม่เป็นสิ่งที่ดีต่อการระดมทุนในเมืองไทย การลงทุนก็ชะงักงัน คนกลัวกันหมด มันไม่มีประสิทธิภาพ เสถียรภาพในการปกครองในเมืองไทย เพราะฉะนั้นส่วนนี้ผลประโยชน์ที่เกี่ยวกับการสืบเนื่องของการระดมทุนก็ปฏิเสธอันนี้ นายทุน หม่อมศึกฤทธิ์ พิชัย รัตกุล รวมทั้งนายประมวน ตออำนาจการการเมืองจะปฏิเสธหมด เพราะมันไม่มี Stability ของการปกครองซึ่งผมไม่รู้ว่ามันเป็น Relative Autonomy หรือเปล่า แต่ผมคิด

ว่ามันเกี่ยวข้องกับทุนแม่

เจิมศักดิ์

ตอนแรกที่ อ.ไกรศักดิ์ พยายามจะชี้ให้เห็นอีกหนึ่ง คือ พูดถึงการต่อสู้ทางชนชั้น แล้วพูดถึง Neo-Classic ต่อสู้ทางชนชั้นอะไรก็ตาม แล้วท่านผู้เป็นประธานบอกว่า อ.ไกรศักดิ์ เป็นพันธุ์แท้ ที่ผมจะพูดต่อไปนี่ผมมันเป็นคนรู้จักผสมซะด้วย ถ้าเทียบกับข้าวโพด มันเป็น Hybrid มันยุ่งนิดหนึ่ง ผมผสมอย่างนี้ว่า อ.ไกรศักดิ์ บอกว่า พวกสนใจชวานาก็ไม่สนใจกรรมกร อุตสาหกรรมไม่สนใจเกษตรกร พวกเล่นชนบทก็เล่นไป แล้วอย่างคุณพันศักดิ์ก็เล่นพวกนี้ ไม่เล่นทางไหน โดยเฉพาะเรื่อง hi-tech ผมค่อนข้างจะเห็นด้วยกับคุณพันศักดิ์ที่บอกว่า Technology เป็นของสำคัญ ผมไม่ปฏิเสธแต่อยากจะชี้ให้เห็นว่า hi-tech หรือ Technology เป็นของสำคัญที่จะต้อง Adapt หรือต้องมีการ Research ค้นคว้าที่จะใช้กับเมืองไทย มิได้รับมาทั้งดุ้น ผมคิดว่าที่ อ.ไกรศักดิ์จะเหมาะไปว่า คนที่สนใจชนบทหรือสนใจชวานาก็ไม่ค่อยสนใจทางด้านมารมาชหรืออุตสาหกรรม ผมคิดว่าจริง ๆ แล้วปัญหาผมอยู่ที่ว่า เราจะเลือกความสามารถหรือการวิเคราะห์อย่างไร ผมเสียดาย อ.ไกรศักดิ์ไม่ได้มาเมื่อเช้านี้ที่ผมพยายามจะชี้ให้เห็นว่า ราคาสินค้าการเกษตรและค่าจ้างแรงงานสัมพันธ์กันอย่างไร และในภาคการเกษตร และอุตสาหกรรมจะพัฒนาอย่างไรในผลประโยชน์ทั้งหมด ผมคิดว่าที่ อ.ไกรศักดิ์พูดว่ามีพันธมิตร ๆ ทั้งนั้น พันศักดิ์ เจิมศักดิ์ ไกรศักดิ์ แล้วใน Paper ก็มีเกรียงศักดิ์ด้วย ซึ่งแต่ละคนก็สนใจไปคนละอย่าง พันศักดิ์สนใจการเงินอุตสาหกรรม เจิมศักดิ์สนใจชนบทเกษตร เกรียงศักดิ์ก็ไปสนใจทหาร ส่วน อ.ไกรศักดิ์รู้สึกจะสนใจไปหมดใน 3 อันนี้ ผมคิดว่าบางทีเราอาจจะต้องแยกกันสนใจ คนที่มีพื้นฐานอะไรก็ควรจะสนใจที่ตัวเองมีพื้นฐานและมีความได้เปรียบในเรื่องนั้น ในขณะที่ถ้าเราจะเปิดแล้วมาเชื่อมกันอย่างนี้แล้วคงไม่เสียหาย หรือไม่ถึงกับไม่มีประโยชน์อะไรเลย ในภาพวิจายมาอย่างนั้น ถ้า อ. ไกรศักดิ์ มีความสัมพันธ์หลายด้านก็ลองสัมพันธ์ทั้งทหาร ทุน เกษตร อุตสาหกรรมด้วย ผมว่าดีครับ ชอบคุณมากครับ

คอยพบกับ

วิพากษ์!

“วิวัฒนาการทุนนิยมไทย”

ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสาร์ที่ 27 ธันวาคม 2529

จัดโดย

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สมาคมภาษาและหนังสือ สมาคมเศรษฐศาสตร์
แห่งประเทศไทย สมาคมประวัติศาสตร์ กลุ่มประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ กลุ่มเศรษฐศาสตร์
การเมือง